

Ljubljanski

ZNANSTVEN

Leposloven in znanstven list.

Štev. 11.

V Ljubljani, dne 1. listopada 1892.

Leto XII.

Továrišem.

Ne hodi po skritih stezäh osamël,
Iz tožnosti svoje se vzdrami!
Továrišev tvojih se zbor je sešel,
Jedinega tebe ni z nami.◀

Zahvala na ljubem vabilu, ker vém,
Srcé plemenito imate,
A iti ne morem in iti ne smém
Med svoje predrage mi brate.

Različne duhove nam Stvarnik v teló
In srca različna je vsadil,
Različne spomine in upe vsakdó
Med nami si v prsih je zgradil.

Kaj morem, da žalost in rádst svetá
Globočje se v méni zrcali,
Da upanje ali spomin mi duhá
Hitreje razjásni in žali!

Kaj morem, da v duši ustvaril nekadj
Sijajnih sem vzorov stotéro,
Da rano ugasnil je vzorov sijaj,
Da vánje izgubil sem véro!

Kaj morem, da svet se drugačen mi zlí,
Kot sanjal sem nekadj v slepóti,
Le prosto radujte življenja se ví,
A méne pustite v samóti.

Nihčè bi mi v družbi veselja ne vžgal,
Veselja budil bi jaz malo,
In ko bi se tudi vam glásno smijal,
Srcé bi mi tožno ostalo . . .

Dolénjec.

Ko sem zapisal . . .

V déblo mlade lipe
Vrezal sem srcé,
Vánje sem zapisal
Ljubljenke imé.
Ni sledú o srci,
In imena ní,
Rane sam obrúnek
Le spomin budí.

Vènder v mojih prsih
Bije še srcé,
V srci pa se bere
Ljubljenke imé.
Kdo ga je zapisal
V srce mi takó,
Da mi v njem ostalo
Z rano vedno bó?

L. Habétov.

Vedno ista srca . . .

Sméhe gledal sem mladine,
Nje skrbi in bolečine,
Vso resnôbo nje in šale,
Ustnice so šepetale:
Vedno ista srca . . .

Modrih gledal môz napôre,
Upe skrite, svétle vzôre,
Zvezde, ki so jih vžigale,
Ustnice so šepetale:
Vedno ista srca . . .

Zrl ljudij željé kipeče,
Žalosti solzé in sreče,
Ki so jim v očeh igrala,
Ustnice so šepetale:
Vedno ista srca . . .

Zrl ljubezni koprnenja,
Čul sovraštva sem rotenja,
Strasti in kreposti hvale,
Ustnice so šepetale:
Vedno ista srca . . .

Zmôt človeških zrl uboštvo,
Rahločutje in trinoštvo,
Prsi, kakor trde skale,
Ustnice so šepetale:
Vedno ista srca . . .

Mnogo bilo že in bije
Src, odkar nam solnce sije —
Jedna je resnica čista:
Srca to so vedno ista
In — človeška srca!

Slovén.

Znana bolezen.

Skorjanec nad zémjlo je žgôlel,
Pomlád ocvetila je vrt,
Tedaj je mladenič zbôlel
In vzdihal in ječal potr.

Pokliče mati zdravnika,
Da vir zaprè bolečin,
In skrbno in véрно mu slika,
Kakó je nemiren sin.

Ob oknu deklè ugleda
Zdravnika pri sinu takrát.
Ustraši se mlada soseda,
Bolnika grè obiskát.

Zdravnik ugodnega hipa
Ne zabi modre glavé,
Nemudoma rôko potipa,
Kakó kaj bije srcé.

Poslušá, na tihem šteje . . .
Utriplje srcé in drhtí.
Po stráni se môž nasmeje
In materi skrbni velí:

»To širom je znana bolezen,
Najhujši je zdaj nje čas.
Naziva se mlada ljubezen —
Zdravnica ni daleč od nas!«

Dolénjec.

Tri ljubice.

Ljubijo me deve trí:
Prva róžice sadí,
Druga mëhko svilo tkè,
Tretja srčne krése žgè.

Nosi prva v dar cvetic,
Svile druga mi devic;
Ker ne vém z darovi kam,
Cvetje, svilo tretji dam. y.

Lisjakova hči.

Povest. Spisal Josip Starè.

XI.

(Dalje)

Lovro je nastavljal ušesa, ali miza je bila dolga, in motilo ga je tudi glasno govorjenje bližnjih gostov, zato je ujel le posamezne besede. Toda čul je venderle toliko, da je ugenil ostalo. Grozne misli so mu rojile po glavi, in snoval je strašne naklepe, kakó se osveti. Précej pa je zopet čutil svojo slabost, ki mu ne bode dala zvršiti storjenega ukrepa; zametaval je osnovo za osnovo in umišljal kaj novega. Pri tem je vsak čas zvrnil váse kozarec rmenega vina in ko je izpraznil prvo steklenico, naročil je drugo. Razdražena kri mu je šinila v glavo, da je bil ves rdeč, v medlih očéh pa nisi videl drugega nego silno žalost in brezupnost. Nič se ni mogel udeleževati pomenkov svojih sosedov, le časih je kratko odgovoril in zopet je umolknil. Polagoma se je izpraznilo poleg njega. Stari možiček je šel domóv, drugi so se vrnili v dvorano, nekoliko pa se jih je spravilo h kvartam.

V tem prisede k Mraku nov gost, trgovec, s katerim sta si bila davna prijatelja. Nekdaj je služil pri rajnem Lisjaku in nekoliko predno se je Lovro oženil, ustanovil se je sam záse.

»Nikar ne bodi takó silno žalosten,« povzame prijatelj.

»Žalosten,« ponoví Lovro in se bridko zasmeje, »ali naj bi bil morda vesel sramote in nesreče svoje?«

»Ne rečem, da ne; vesel ne moreš biti, ali ti si mož, ti si gospodar, pa bi moral lahkoumno ženo nekoliko brzdati. To je tvoja dolžnost, ki jo imaš do sebe in do nje. Tvoja dobrota ni vredna ničesar, ugonobí vaju še oba.«

»Oba,« pritrđi Lovro.

»Ali človeku ni sméti obupati,« hrabrí ga tovariš. »Še je čas, da odvrneš veliko nevarnost, ki pretí zakonski tvoji sreči in — trgovini. Sevéda, sedaj bode teže, nego je bilo iz početka. Preveč si popustil brzde. Sramota je že očita, in človeku se kár gnusi, kaj počenjata.«

»Kdo?« vzkrikne Lovro, v katerem kar kipí od jeze in od vina.

»Ali še vprašaš? Kdo drug nego Klotilda in Ahnenfels!«

»Hm, ali je to res kaj takó groznega, če ž njo pleše in se ji laska in da se ji časih pridruži na izprehodu? Saj Ahnenfels takisto odlikuje tudi druge,« zagovarja Mrak ženo svojo zoper svoje pre-pričanje.

»Drugim se sedaj ne laska več, ali pa le toliko, kolikor zahteva splošna uljudnost,« zavrne ga prijatelj.

»Ne umejem te,« reče Lovro v zadregi.

»Jaz tebe še menj. Ali res ne véš ničesar, ali se le delaš, kakor bi bil gluhi in slep?«

»Prijatelj, nikar me ne muči s takó skrivnostnimi besedami,« huduje se Lovro; »nič mi ni zoperneje od tistega sumničenja, ki se oslanja na babje klepetanje in obrekovanje.«

»Nikar se ne jézi, Lovro,« mirí ga prijatelj ljubeznivo; »praznega obrekovanja tudi jaz ne poslušam, niti ne verjamem; ali kar se godí za tvojim hrbtom, to je preveč, to moraš zvedeti, in če zvéš prej, bolje bode.«

Lovro ni védel, kaj bi mu odgovoril. Razburjen od raznih strastij je bil ves potrta. Nekoliko umolkne in gleda prédse v kozarec, takoj pa zopet povzdigne glavo, pogleda prijatelja in ga naprosi:

»Povej mi vse, kar véš, da je res. Resnica je trpka stvar, ali bodisi, čuti jo hočem.«

»Vidiš, Lovro, najbolj si se opekel, ko si Brigito zopet pustil čez prag dóma svojega. Stari Lisjak je bil tudi dober človek, toda bil je pravičen in oprezen, pa je dobro védel, zakaj je to čarovnico — oprósti mi nelepi príimek — zapodil iz hiše.«

»Teto Brigito?« ponoví Lovro in še radovedneje uprè oči v prijatelja.

»Prav teto Brigito mislim,« pritrdi mu tovariš, »ona je za mešétarico med Klotildo in Ahnenfelsom; ona ima ves ta greh na vésti.«

»Kakšen greh?« vzklikne Lovro in plane kvišku, oči pa se mu zaiskré, da bi bilo človeka kár groza.

»Umíri se, Lovro,« tolaži ga prijatelj; »nisem se izrazil dobro. Po stari naši veri in po vsakdanji moji pameti je greh, če se zakonska žena preveč bavi z drugimi moškimi. Dokazati ne morem ničesar, ali

vsa Ljubljana govori o prevelikem prijateljstvu Klotilde in Ahnenfelsa. Ne da bi se ji on samó laskal in jo odlikoval na javnih mestih in izprehodih, Klotilda celó —

»Kaj celó — ?« ustavi ga Lovro in kár puha od jeze in nepotrežljivosti. »Hitro mi povej vse, jaz ne prebijem delj!«

»Bodisi; Klotilda zahaja k njemu.«

»Kaj? — K njemu zahaja?« izjeca Lovro ves onemogel, »to ni mogoče!«

»Saj se sam lahko prepričaš. Malone vsak večer imajo pri teti Brigiti sestanke, kvartajo se in kratkočasijo, ne da bi zagnili óken. Čudim se, da jih še nikoli nisi videl; iz tvojega stanovanja se mora vse videti, zlasti ker so tvoja okna nekoliko višja.«

»Pri — teti — Brigiti — sestanke!« zajeca Lovro in prime prijatelja krčevito za róko, »sestanke imajo, in jaz ne vém tega!«

»Saj vender véš, da stanuje Ahnenfels pri teti Brigiti?«

»On da stanuje tam? Od kdaj?«

»Odkar se je Klotilda vrnila iz toplic.«

Lovro ga bistro pogleda, kakor bi se nečesa spomnil, potem pa globoko vzdihne:

»Oh, te nesrečne toplice! Vse je bilo dogovorjeno in naročeno, jaz pa sem se dal preslepiti!«

Nató zopet umolkne in se zamisli. Nihče bi ne popisal, koliko je trpel. Saj trpi slab in mehak človek tem več, ker vse zakoplje v sebe in si ne more dati duška z odločnim dejanjem.

Lovro se je zopet zatajil; nekoliko ga je že omamilo vino, s katerim je zalival skrbí, nekoliko mu je prigovarjal prijatelj, naj se nikar ne prenagli, ampak naj potrpi in počaka pravega časa; morda ženo le še odvrne s krivega pota.

In res, Lovro se je premagal. Dasi je bil slab, v trpljenji je bil močan kakor malokdo takó zvanih odločnih značajev. Nič ni priganjal žene, da bi šla domóv, ampak ostal je na strelišči, dokler se ji je ljubilo. Prijazen sicer ni bil, vender ni bil niti hud niti čmeren, ampak tih in resen, kakeršen je bil sploh, odkar je pustil ženi nje trmo in lahkoumnost. Takó ni nihče niti opazil, da ga je pretresalo káj ne-navadnega.

XII.

Drugo jutro je prišel Mrak ob navadni uri v prodajalnico, njega žena pa je spala pri zagnjenih oknih in sanjala do malo pred póldne. Skoro po obedu je prišla teta na pomenek. Izpraševala je bratranko, kakó je bilo, in ji pripovedovala, kar je čula po mestu o sinočnjem

plésu. Ostala je pri južini in šele ko je hišna pogrinjala za večerjo, vstala je in zbežala domóv, kakor bi jo pekla vest in bi se bala srečati Lovra, katerega se je zmiraj ogibala. Lovro je v tem iz prodajalnice že večkrat skrivaj pogledal čez ulice na Brigitina okna, ali bilo je vse temno. Prišedši k večerji, našel je ženo še v jutranji obleki, po kateri je sodil, da niti ni bila z dóma. Drugi dan zvečer je Lovro iz nova čakal in gledal čez ulice, ali Klotilda je šla v gledališče, in zopet so bila okna pri teti temna. Tretji večer je imel mnogo nujnega opravila in se je popolnoma zamislil v pisanje, da bi bil malone pozabil préže. Šele ko je zapečatil zadnje pismo, stopil je kakor slučajno k oknu, pogledal čez ulice in videl — pri teti Brigiti vse razsvetljeno.

Bridko mu je bilo pri srci; ničesar ni videl, ne slišal in skoro da ni čutil samega sebe. Kri mu je zastajala, in obledel je kakor smrt. Ko se je zopet zavedel, rekel ni nikomur ni besedice, ampak tiho je šel po stopnicah v svoje stanovanje. Hišna se je čudila njega prihodu ob tej uri in mu je hotela posvetiti; ali hotel ni luči niti koga poleg sebe; zato je postrežno deklo kár zapodil nazaj v kuhinjo. V temi je šel popolnoma sam v sprednjo sobo k oknu in gledal čez ulice. Tresel se je po vsem telesi in stiskal pesti.

»Klotilda! Klotilda!« zaklical je večkrat brezupno, »takó mi vračaš veliko ljubezen!«

In zopet je umolknil in neprestano gledal skozi okno. Kaj je videl? Pri mizi so sedeli Klotilda, teta, Ahnenfels in še nekov částnik. Kvartali so, smijali se in bili dobre volje. Brigita in neznani částnik sta igrala nekam mirneje in pazneje, Klotilda in Ahnenfels pa se nista nič káj menila za kvarte in sta bila zeló razposajena. Vedno sta se lovila z očmi, ali pa si pod mizo stiskala roké; sedaj ji je robec padel na tlá, in oba zajedno sta segla po njem ter se nagnila pod mizo; sedaj sta se zopet smeje povzdignila in razmišljeno dalje metala kvarte. Brigita ju je posvarila, ali še bolj sta se smijala in grohotala. Ko sta se pa teta in částnik zopet zagledala v kvarte in kakor bi se bila nekoliko sporekla, nagnil se je Ahnenfels predrzno proti Klotildi in jo poljubil.

Lovro je vse to gledal in gledal, in čimdalje bolj je kipeló in utripalo v dobrem njegovem srci, katero mu je takó neusmiljeno ranila zakonska žena. Napósled že ni mogel več stati, sédel je v naslanjác in se zamislil. Ponavljal si je v mislih vse dogodke zakonskega življenja, in marsikaj mu je bilo jasno šele sedaj. Naslonil je trudno glavo na blazino, toda omamna vonjava mu je pričala, da je tù ne-

koliko prej slonela žena njegova. Prav živo se je spominjal Klotilde in čutil, da se v njega srci še ni utrnila iskra ljubezni. Oberoč si je zakril obraz in bridko zajokal zaradi velike nesreče svoje. Razjokal se je, in bilo mu je toliko lože, da je mogel zopet misliti.

»O, saj bi se ona morda še vrnila k mēni, če bi ne bilo njega!« takó se je tolažil, in prevzela ga je silna želja po osveti. »Ali kakó? Jaz se ne morem boriti z vojakom,« reče sam v sebi in zopet in zopet premišlja, toda vsako misel zopet zavrže.

Napósled vstane, pokliče hišno, naj mu prinese luč, in jo potem odpravi iz sobe. Nató se preobleče kakor za pot, vzame iz skrivnega predalčka listnico, dene toplo kučmo na glavo in se ogrne z velikim širokim plaščem. Poišče še nekaj stvarij in med drugim vtakne za pas nóžnico z ostrim turškim nožem. Jedenkrat še se ozrè po sobi; tù in tam mu obtičé oči na dragocenem spominu, in vse mu močno gane mehko srce.

»Dovòlj te občutnosti!« reče sam v sebi in gré z dóma. Hišni se ni zdelo to nič čudno, saj je često pred večerjo ogrnil isti plašč in se šel nekoliko izprehajat. Hlapec ga je tudi videl, pa se je čudil le temu, da ni šel gospodar v prodajalnico kaj pogledat in da tudi njemu ni naročil ničesar, kakor mu je bila sicer skrbna navada.

Lovro niti sam ni védel, kaj prav za prav namerja; gnalo ga je na zrak in v samoto, zató je šel. Dasi so starinske mestne svetilnice svetile le slabo in je bilo ljudij le še malo zunaj, Mrak se je vender ogibal vélikih ulic, da bi koga ne srečal. Krenil je po postranskih stezah proti Ljubljani ter se ob vódi izprehajal in se hladil. Šel je do sladkornice in še dalje ter zašel popolnoma iz mesta na polje, kjer se mu ni bilo bati, da bi ga videla živa duša. A bila je tudi temna noč, da ni videl niti pota pod nogami, ampak le čutil ga je, zakaj ko je le nekoliko stopil v stran, pogreznil se je v debel sneg. Napósled že ni mogel dalje; pot je bila le še slabo utrta steza, ki bi jo moral dalje stopaje sam zgaziti. Obrnil se je torej in se počasi brez pravega namena vračal proti mestu. Črne misli so se mu drevile po vroči glavi.

»Ubil bi ga,« rekel je sam v sebi; »v Ljubljano bi ga treščil, ko bi zdajci stopil prédme!«

Toda njega mehkočutno srce se je takoj zgrozilo takšnega hudodelstva; njega pobožna duša se je spomnila pravičnega Sodnika v nebesih, in zopet se je udal trdi usodi in zopet je trpel in trpel, da ni mogel bolj. Ali skoro je iz nova vzkipela silna želja po osveti, in neprestano sta se v njem borili pobožna udanost in razburjena strast.

V takem duševnem bóji je taval dalje; sedaj se je ustavil, sedaj zopet stopal nekoliko korakov dalje. Prišel je do šentpeterskega mósta in že je preudarjal, ali bi ne krenil na drugo stran, toda premislil si je in šel dalje ob Ljubljani proti mesárskemu móstu. V tem se mu je dozdevalo, da čuje od daleč škripanje snegá pod moškimi koraki. Nekoliko postojí in nastavi uho — res, ne moti se, nekdo prihaja. Še bolj posluša in čuje tudi rožljajočo sabljo.

»Kaj, ko bi bil on!« vzklikne zadovoljno, in grozna misel ga prešine. Strast mu prikípí do vrha; vse prejšnje blažje in pobožne misli se ne ganejo; vse je zadušilo neznano hrepenenje po osveti. Krotki Mrak ne pozná več samega sebe; odločen je in drzen kakor še nikdar. Minila ga je prirojena slabost in mehkost; čutil se je drugega. V stran stopí, seže za pas po turški nož in preží, kakor preží divja zver na svoj plen.

Rožljajoča sablja se čuje čímdalje bliže; izvestno prihaja částnik; in res, Ahnenfels je. Počasi stopa in mrmrá napev znane razkošne pesmi. Lovro ga spozná po glásu, nekoliko pa tudi po visoki rásti, kolikor vidi v temni nóči. Strast ga prevzame zdajci takó silno, da je kakor blazen. V tem pride Ahnenfels tik njega, ne da bi videl nevarnega nasprotnika. Kakor bi trenil, plane Lovro nánj, prime ga za vrat, trešči ga ob zemljo in mu porine turški nož med rebra.

»Ojoj!« zakričí Ahnenfels in se zgrudi . . .

XIII.

Ko je šel Lovro Mrak z dóma, nádejali so se pôsli, da se vrne do večerje; ko ga pa le ni bilo, skrbelo jih je in nepotrpežljivo so čakali trgovski pomočniki, da bi se vrnila vsaj gospá; vender tudi nje ni bilo dolgo. Napósled je prišla nenavadno dobre volje.

»Káj še niste šli večerjat?« vpraša hišno; »saj veste, da me ni treba nikdar čakati.«

»Toda niti gospoda ni domóv,« opravičuje se hišna.

»Ni ga domóv?« začudi se Klotilda, vender ne da bi je bilo káj posebno skrb za možá. Po večerji naročí hlapcu, naj pazi, kadar bi gospod pozvonil, da mu pojde odpirat. Sáma pa se ni brigala delj, ampak ker ni védela, kaj bi počela od dolzega časa, šla je spat.

Hlapec je bedél dolgo, toda ko le ni bilo gospoda, legel je kár oblečen na posteljo, da bi hitro poskočil, če bi pozvonilo. Trdo je zaspal in se vzbudil šele ob navadni uri, ko mu je bilo vstati. Skrbelo ga je, če morda ni slišal, ko je gospod zvonil, in povpraševal je po vsi hiši, toda nihče ni čul ničesar.

Kakor vsak drug dan so pri Mrakovih tudi to jutro ob navadni uri odprli prodajalnico; ali pomočniki in pôsli so bili žalostni; vse je skrbelo, kaj je z dobrim gospodom. Jedina Klotilda si ni belila glavé, nego sladko je spala in še slaje sanjala, dokler se ni nasitila tudi spanja. Ko se je po osmi uri vzbudila in zapazila kraj sebe prazno in poravnano posteljo, pozvonila je hišni, da je odgrnila okna, nató pa jo je vprašala po gospodu.

»Nič ga ni bilo domóv in tudi v prodajalnico ga ni,« odgovori hišna žalostno, ne da bi se ozrla po gospodnji ali da bi ji želela »dobro jutro«, in zopet odide iz sobe, ko ji gospá ne naročí ničesar.

Klotilda se je iz prva nekoliko nasmijala, potem pa je bila venderle radovedna, kaj je z Lovrom. Ugibala je to in óno, toda ničesar si ni domislila, kam bi bil šel. Pustila je torej premišljanje, zrla prédse in zopet sanjala razkošne svoje sanje.

V tem nekdo naglo potrka na vrata in jih takoj tudi odpre in zaprè. Bila je teta Brigita. Na obrazu se ji je poznalo, da ne prinaša veselih novic; tudi se ji je jako mudilo, zakaj bila je vsa zasopla.

»Dobro jutro, Klotilda; kàj si še v postelji?« vpraša kàr v jedni sapi.

»Dobro jutro, teta,« odzdravi lahkoumna bratranka mirno; »še sem v postelji, saj se mi nič ne mudí; dan bode itak še predolg do večera.«

»Klotilda, hitro vstani in obleci se! On bi rad govoril s teboj.«

»On? Kdo je to?« vpraša Klotilda, ne da bi kazala kàj skrbi ali strahú.

»Kdo drug nego Ahnenfels«, odgovori teta, »ponóči se je na pol mrtev privlekel domóv. Suknjo je imel krvavo, in strežnik je moral zdajci iti po vojaškega zdravnika, ki mu je rano izpral, obezal in mu naročil, da mora ostati v postelji; ali dodal je, da ni nič nevarnega. Prav hitro so ravnali, in zdravnik me je rotíl, da ne zinem proti nikomur niti besedice, sicer bi utegnil gospod nadporočnik imeti sitnosti. Prevzela sem skrb za postrežbo in ko sem bila zjutraj v sobi, rekel mi je Ahnenfels, da bi rad sam govoril s teboj.«

Sedaj šele se Klotilda vzdrami iz svoje lenosti. Zdajci plane kvišku in v postelji sedé strastno zgrabi teto za róko ter gleda srdito vánjo, kakor bi bila ona kriva vsega, kar je ravno poročila.

»Ahnenfels — ranjen?« izjeca napósled in čaka, da ji teta iz nova potrdi grozno novico.

»Ranjen,« potrdi teta, »sevéda je ranjen, ali nevarno ni.«

»Teta, pojdite domóv in recite mu, da pridem prav skoro.«

»Takoj grem; ali prosim te, podvizaj se,« naročí ji odhajajoča Brigita, ki v silni radovednosti svoji ne more ućakati, da bi zvédela, kdo je provzročil Ahnenfelsovo nezgodo.

Klotilda hitro vstane in pozvoní hišni, da jo pomaga oblaćiti. Mudilo se ji je, zakaj bila je še radovednejša od tete.

»Saj skoro ni drugaće mogoće,« mislila si je, »nego da sta se ponóči sešla. Ali kje? Kakó? To bi rada védela. Da bi mehki in slabi Lovro koga pozval na dvoboj, to ni mogoće. Tudi je bil Ahnenfels popolnoma miren in vesel; niti najmanjšega znamenja ni bilo, da bi razodevalo kaj skrbí. In ko bi se bil tudi hlínil in premagoval, odhajaje bi bil izvestno kaj ovadil s pomembno, skrivnostno besedo!«

Dasi se je Klotildi res mudilo, oprave svoje le ni zanemarila. Prav skrbno se je počesala, hišna pa ji je morala v tem prinesiti tri obleke na ogled, predno se je odloćila. Že je bila oblećena in še se ni mogla loćiti vélikega zrcala, v katerem se je ogledovala na vse strani. Notranji glas ji je rekel, da bi utegnil biti denašnji sestanek z Ahnenfelsom usoden zánjo. Prav danes mu mora biti po godi; prav danes ga mora očarati. Ko je sodila, da je vse v redu, vzela je čist robec in vlila nánj nekoliko kapljic najdragocenejše vonjave. Bila je opravljena kakor gospá, ki se je namenila v imeniten posèt.

Prišedši k teti, ozrla se je Mrakova žena še jedenkrat v zrcalo in si tú in tam še kaj popravila. Zadovoljna je bila sáma s seboj in si mislila:

»Lepa sem; kósam se lahko z vsakim dekletom.«

Nató potrka na vrata v sosedno sobo, in ko ranjenik s slabim glasom pozove »Noter!«, stopi čez prag. Kár najljubezniveje se mu nasmeje in ga stopaje k postelji pozdravi:

»Prezanimljive novice čujem. Ako smem zvédeti, kdo li je srećna Helena, za katero je tekla dragocena tvoja kri?«

Ahnenfels se ji pomembno nasmehne in ji ponudi, naj séde na naslanjáč kraj postelje, strežniku pa namigne, naj gré iz sobe. Ona séde, Ahnenfels pa seže po nje roki, s katero si Klotilda v popolnoma novih rokavicah naravnava gube široke svoje obleke, strastno jo stisne in poljubi ter zopet umolkne.

»Viktor, danes si silno sentimentalen; takšnega te še nisem videla. Torej, kdo je Helena?«

»To si ti, srce moje!« šepne Ahnenfels.

»Jaz?« začudi se Klotilda, dasi niti ni pričakovala drugega odgovora; »toda s kom si se moral boriti, da si otél mojo čast?«

»Z nikomer,« zavrne ranjeni častnik kratko in povesi oči, da mu je videti na obrazu, kakó mu nekaj ne prija pri tej sitni stvári.

»Z nikomer?« ponoví Klotilda in ostrmí, »in vender je tekla tvoja kri záme. Tega ne umejem, hitro mi razjasni to uganko.«

»Dobro si rekla, uganka je to, katere še sam nisem rešil do dobra. Ti mi utegneš dati nekoliko pojasnila, in prav zató sem te prosil, da bi se potrudila k mēni.«

»Govôri, govôri,« sili Klotilda, »strašna mi je negotovost, a nekaj se mi dozdeva. Mojega možá od sinoči ni domóv.«

»Bil je torej le on; nisem se motil,« reče Ahnenfels počasi, zopet umolkne in se zamisli.

Klotilda je vsa razburjena od nasprotnih čustev. Pred njo leži mož, ki ga strastno ljubi, mož, kateremu je žrtvovala poštenje, za katerega je poteptala vse ozire društvene dostojnosti ter drzno in lahkoumno raztrgala svete zakonske vezi. Ali ta mož leži ranjen po tistem, ki jo je ljubil nad vse; po tistem, ki se je trudil noč in dan, da bi ji izpolnil želje in da bi ga potem ljubila tudi ona; po tistem, ki ga ni zaslepila nje telesna lepota, ampak ki je imel do nje višjo, plemenito ljubezen; ki jo je ljubil zató, ker jo je ljubil, ne da bi sam mogel rêči, zakaj jo ljubi. Tega možá bi Klotilda rada črtila in ves žolč bi izlila nánj; ali zopet se ji je smilil, ko se je spomnila, koliko je trpel zaradi nje, in Bog vé, koliko trpí tudi sedaj. Čutila je, da je prav ona kriva dvojnemu trpljenju; in gotovo, da trpí ubežnik huje nego ta, ki leži pred njo na mehkih blazinah in je morda niti ne ljubi takó, kakor bi želela. Takšne misli so se ji vrtile po glavi, in bila je žalostna. Vsa nemirna prosi:

»Viktor, povej mi vse, kakó je bilo in kaj se je zgodilo, da si ranjen. Prosim te, govôri in ne zamolči mi ničesar. Zaklinjam te na brezkončno ljubezen, povej mi vse!«

Ahnenfels jo osuplo pogleda; tudi njega obraz razodeva razna čustva. Ljubil je to ženo, to je bilo res; ali ta ljubezen se je porodila iz grešne poželjnosti in iz tistega nečimernega ponosa, da je otél lépo ženo drugemu. Ali sedaj? Sedaj térja ta ljubezen žrtev in jih bode še terjala. Nekako tožno izpregovori:

»Po večerji sem se hotel nekoliko izprehoditi in ohladiti, zató sem se napotil ob Ljubljanci proti šentpeterski vojašnici, kjer je imel moj tovariš službo. Sneg je naletaval, tiho je bilo, in od nikoder ni bilo čuti žive duše. V tem me nekdo zgrabi za vrat, vrže me na tlá in me sune z ostrim nožem, da zdajci omedlim. Skoro se zopet zavém. Čutil sem rano, hitro jo zamašil z žepnim robcem in zopet vstal. Bil

sem slab, vendar sem se plazil dalje. Čutil sem, da rana krvavi, zato sem potiskal robec nánjo, kolikor sem mogel. Skrbelo me je le to, da bi me nihče ne zapazil. Stalo me je mnogo zatajevanja, da nisem pozval mestnega stražárja na pomoč. Ali bolje, da sem se premagal, zakaj sram bi me bilo zavratnega napada. Hvala Bogú, videl me ni nihče.

»Toda ali véš za gotovo, da te je napadel moj mož?« vpraša Klotilda.

»Videl ga nisem, ker je bila temna noč; ali napadel me je takó nenadoma, da se niti nisem utegnil braniti; omedlel sem, predno sem spoznal, kdo je. Domóv gredé sem premišljaj, in zdelo se mi je, da me je oplazil po lici s širokim plaščem, po glásu pa bi sodil, da je bil tvoj mož.«

»Sram ga bilo plašljivca!« vzklikne Klotilda; »iz zaséde je prežal na človeka in ga skrivaj napadel, nikar da bi možko stopil prédenj in ga pozval na bòj.«

»Krivico mu delaš! Lovro ni vojak, vajen ni orožju, in kolikor ga poznam, morali sta mu strast in jeza kàr prekipeti, da me je sploh napadel.«

»Zavratno!« vzklikne Klotilda zaničljivo, »in to bodi moj mož!«

»Umíri se, Klotilda, to ni več tvoj mož.«

»Pred svetom je.«

»Pred svetom? Ali je mož za svet ali je za srce?«

»Ne umejem te,« odgovorí Klotilda, katero so zadnje částnikove besede čudno pretresle.

»Koliko je hlimbe in laží med svetom! In žàl, tudi zakonov je mnogo le na videz. Le óni je pravi tvoj mož, h kateremu te vleče srce. Ti si Mraka odgnala od sebe, jaz pa sem te odkupil s krvjó; sedaj si moja, in jaz sem tvoj.«

Klotilda ne odgovorí ničesar, ampak skloni se nad posteljo, prime Ahnenfelsa okolo vratú in ga strastno poljublja. V tem začne silno ihteti, in nje bridke solze kapljajo na čelo ranjenikovo. Tedaj se zopet vzdigne, séde v naslanjáč in si z robcem otira solze. Ali ne more jih osušiti; čimdalje več jih je.

»Klotilda!« pozove jo částnik ljubeznivo, »Klotilda, zakaj se jočeš, ali nečeš biti moja?«

Klotildo duší silna bridkost, da ne more izpregovoriti niti besede. Samó prikima mu z glavo, pa joče in si otira solze. Prav za prav pa niti sáma ne vé, zakaj joka. Ali je ginjena od prevelike sreče? Ali je je strah prihodnosti? — Kdo bi védel!

Tudi Ahnenfels je čutil imenitnost tega trenutka; dobro je znal, da je stopil na razpotje življenja svojega; a bolje nego ona je takisto védel, kakó negotova je prihodnjost njena in njegova. Toda bil je mož, zató ni razodeval svojih čustev, nego rekel je odločno:

»Ohrabri se, Klotilda, pride še huje. Ljubezen ima tudi grenko stran, ljubezen terja tudi žrtev; pripravi se nánje.«

»Pripravljena sem na vse,« odgovorí Klotilda nekoliko mirneje, »samó povej mi, kakó se iznebim spon ljudskih predsodkov? Kakó se otmem vse te zoperne okolnosti, ki me veže z minulostjo?«

»Tú ne moreva ostati,« razlaga ji on; »ali tudi drugjé je človek vezan na zunanje oblike in zakone društva in države. Po tem sramotnem napadu ne morem več pasati sablje; posloviti se moram vojaščini, predno zvedó o tej moji dogodbi. Mlad sem še in trden, um imam bister, pa se že prebijem v svetu. Ako te je res trdna volja, deliti z menoj negotovo prihodnjost, vzamem te s seboj na Ogersko; tam prestopiva v drugo vero in se poročiva, da bodeš tudi po zakonu moja, kakor si itak po srci.«

Uprtih očij posluša Klotilda naklep Ahnenfelsov, in ko dovrší, pokaže se ji zopet ljubek nasmeh na ustnih.

»Viktor,« reče mu srčno, »ne ločim se te več, pridi, kar hoče, tvoja sem in s teboj pojdem, ako treba, do konca svetá.«

»Oprósti mi, Klotilda,« izpregovorí zopet Ahnenfels, »sedaj sem se spomnil, da bode treba rano izprati; pokličí strežnika.«

»Čemú strežnik, ko sem jaz tukaj!« zavrne ga Klotilda ponosno, sname rokavice, odveže klobuk in ga odloží. Nató pozove strežnika, naj prinese hladne vóde, sáma pa si zaviše rokave in se pripravlja, da bi stregla bolniku.

Teta Brigita je že jako nepotrpežljivo čakala, da bi kàj zvédela o Ahnenfelsovi nezgodi. Večkrat je nastavljala ušesa na vrata, ali ničesar ni umela, ker sta se menila natihoma. Le časih je ujela glasno besedo, ali to ji ni bilo dovólj. Še radovednejša je bila, ko je čula Klotildo ihtečo in jokajočo; do cela pa se je vznemirila, ko ji je stara dekla povedala, da je šel Mrak sinoči z dóma in da ga še sedaj ni nazaj. V prodajalnici so bajé v stráhu, da se mu ni kàj pripetilo, in že so ga mislili zglasiti v mestni hiši, ali ne upajo se, ker bi to morala biti skrb njega žene.

Ko jo pride torej Klotilda z zavihanimi rokavi prosit, naj ji dá čist predpasnik, položí ji teta róko na ráme in jo zaupno vpraša:

»Ali sta se borila?«

»Nista se,« zavrne jo Klotilda, »ampak Lovro je prežal nánj in ga napadel z nožem. Toda prosim vas, teta, ne zinite proti nikomur ni besede o tem, dokler Ahnenfels ne uredí svojih pisem.«

»Kakšnih pisem?« vpraša teta radovedno.

»Sedaj ne utegnem,« odreže se Klotilda, »samó molčite, pozneje vam povém vse. Hitro mi dajte predpasnik.«

Nató je vzela Brigita iz predalnika čist predpasnik, Klotilda pa je ž njim skočila nazaj v častnikovo sobo.

XIV.

Klotilda se je pri Ahnenfelsu do cela udomačila in mu stregla, kakor ni nikdar stregla zakonskemu móžu. Opóldne niti ni več hodila domóv, ampak dala si je čez ulice nositi jedí za dva, da sta z Ahnenfelsom skupaj obedovala. Teta Brigita je vsak čas hodila sèm, da je kàj naročila ali kàj prinesla z Mrakovega dóma. Hodila je rada, da je mogla pozvedovati o izgubljenem gospodarji. Toda ničesar ni zvédela pravega, dasi se je že po vsi Ljubljani raznesel glas, da je Mrak izginil. S policije so poslali v prodajalnico vprašat, ali ga res ni domá in ali se kdo kàj domišlja, kam bi bil utegnil iti. Toda nihče ni védel odgovora, saj niso pomnili, da bi bil Mrak kdàj kam odpotoval. Iskali so ga po Ljubljani, če ni morda utonil; ali vse iskanje je bilo brez uspeha; pa tudi drugjé ni bilo najti niti najmanjšega sledú, ker je tisto noč zapadel debel sneg in vse zamétel. Prav to je bil vzrok, da se ni kàr nič zvedelo o krvavem napadu na poljanskem nasipu. Tudi Brigita je znala brzdati svoj jezik in je molčala. Da je Ahnenfels bolan in da je Klotilda vedno pri njem, tega ni bilo móči skrivati, ali nikomur ni prišlo na misel, da bi utegnila biti njega bolezen v kakovi zvezi z izgubljenim trgovcem Mrakom, o katerem so védeli vsi ljudjé, da je miren in dobrodušen mož.

V tem se je vreme ujužilo in sneg je po malem skopnel. Tedaj se je nekemu gospodu, ko se je izprehajal na poljanskem nasipu ob Ljubljani, nekaj zasvetilo, in radoveden je s palico razbrskal sneg. Kar ostrmí, ko ugleda turški nož in okolo njega krvavo sled. Takoj pobere nož in ga odnese na policijo. Tù so že nekaj sumili, in sedaj jih je krvavi nož le še bolj utrdil v njih mnenji ter jim pokazal pot za daljno iskanje. Policijski komisár je še tisti dan pozval Klotildo prédse in jo vprašal, ali je kdàj videla ta nož.

»Sevéda sem ga videla,« rekla je preprosto; »to je nož pokojnega mojega očeta; nekdam ga je za spomin s seboj prinesel iz Turškega Broda.«

Dasi mu ni mogla Mrakova žena ničesar povedati, kakó je izginil mož iz hiše, to priznanje je dalo zvedenemu uradniku podlage dovòlj, da je preiskoval dalje. Takoj je naprosil vojaško oblast, da je po svojem sodniku dala zaslišati bolnega nadporočnika Viktorja Ahnenfelsa. Vestno sestavljeni zapisnik je jasno pričal, da je Lovro Mrak ranil častnika Ahnenfelsa, dasi je ta stanovito trdil, da ni spoznal napadnika. Vender pa o samem Mraku ni bilo ne duha ne sluha; le po turški nóžnici, katero so našli pod snegom blizu kolodvora, sodili so ljudje in policija, da je pobegnil Mrak po železnici.

Klotilda je hodila domóv le še spat, sicer pa je zmiraj tičala pri teti in Ahnenfelsu. Najrajši bi se bila povsem preselila k njima, ali po tedanjih nje nazorih ji ondu ni bilo prostora. Nekega jutra, ko se je zopet odpravljala k teti, poročil ji je prvi trgovski pomočnik, da bi rad govoril ž njo nekaj silno imenitnega, zato jo je prosil, da bi ga poslušala, predno pojde z dóma.

»Gospá,« rekel je pomočnik, »prvega bode treba plačati meníc za več tisoč goldinarjev, a izkopljenega nimamo niti za polovico; kje naj vzamem denarja?«

»Kjer ga hočete,« zavrne ga Klotilda nejevoljno, »mèni ni bilo nikdar do prodajalnice in trgovine.«

»Ali sedaj bi vam vender moralo biti do njiju, zakaj če ne plačamo meníc, moramo prvega dné meseca prodajalnico zapreti, ključ pa izročiti sodišču.«

»Vi mislite torej napovedati bankerot?« vpraša ga srdito Klotilda, katero je sedaj prvič zaskrbelo, kdo jo bode zalagal z novci in plačeval nje račune.

»Te pravice nimam,« pojasnjuje ji pomočnik, »sodišče odloči, kaj se stóri, ako do tjà ne bode gospoda nazaj.«

»Ej, pa zaprite,« odgovorí ona lahkomiselno, »hiša in kar je v stanovanji, to je moje, tega mi ne vzame nihče.«

»To veste vi bolje nego jaz,« dostavi pomočnik oskromno, potem nekoliko umolkne, ali vidi se mu na očéh, da bi ji rad povedal še nekaj, da se pa ne upa. Tudi Klotilda to zapazi in ga hrabrí:

»Ali bi mi radi še kaj povedali? Govorite! Mèni so takšne stvari sicer zoperne, toda sedaj bodisi.«

»Povedal sem vam vse; drznil bi se vas opozoriti samó še na to, da je hiša vknjižena na ime gospoda Lovra Mraka, kolikor je mèni znano. Ali imate morda posebno pismo, da ž njim dokažete svoje lastništvo?«

»Pismo?« ponoví ona vsa srdita in je sedaj bleda sedaj rdeča od strahú in jeze. »Kaj treba mēni pisma; vsa Ljubljana vé, da sem jaz Lisjakova hči in da je bil to od nekđaj Lisjakov dom.«

»Bil je, bil; ali tudi trgovina je bila Lisjakova, in hiša je vedno podpirala kredit, ker je bilo imetje vedno skupno in je skupno prešlo na gospoda Mraka, Lisjakovega zeta.«

»Kaj vi umejete take stvari!« zavrne ga togotno Klotilda, »ali bi me hoteli tudi vi poučevati? To si odločno prepovedujem. Bavite se s prodajalnico, mēne in hišo pa pustite na miru. Če se bode kdo hotel dotekniti, kar je mojega, najdem v Ljubljani doktorjev dovólj, ki me bodo branili in mi oteli imetje.«

»Ne vé, kakó bode,« reče pomočnik, zmiga z rámeni in odide.

Ko je bila Klotilda zopet sama, ni se utegnila jeziti na drznega pomočnika, ampak mislila je na prihodnjost. Prav za prav bi morala biti pomočniku celó hvaležna, da jo je opozoril na nevarnost, katera ji je res pretila od skoro gotovega trgovskega poloma. Zdelo se ji je, kakor da je na ladji, ki se utaplja, pa je mislila, kakó bi s te ladje pred potopom otela več ko mogoče. Iztikala je po vseh omarah in po vseh skrivnih predalčkih; pobrala vso zlatnino in druge dragocenosti ter vse po malem znosila k teti Brigiti. Bilo je takšnega drobiža za več tisoč goldinarjev, in za nekoliko časa bi odleglo. Tudi oblek in perila je pobrala in shranila pri teti, da bi bilo za »črne dni.« In baš ko je otela, kolikor se je dalo, prišel je polom. —

Zime še ni bilo konec, ali po nižavah je sneg hitro skopnel, in na razkriti trati so zrasli beli zvončki in rmene trobentice, ki nam še prej nego lastovke napovedujejo, da skoro napoči pomladanski čas. Zjutraj sevėda je na Ljubljani še ležala gósta megla, in šele malo pred póldnem so mogli prvi solnčni žarki posvetiti skozi okna in skrbnim materam naznaniti, da bodo popóldne mogle svoje otročiče peljati na izprehod, kjer se naužijejo čistega zraka.

Ob tem času, baš na tržen dan, bilo je po vélikem in tudi po Starem trgu kaj živahno gibanje. Po prodajalnicah so si ljudje kár vrata podajali, in prodajalci so imeli premalo rók, da bi postrezali takó hitro, kakor je kdo želel. Le pri Mrakovih so praznovali; prodajalnica je bila zaprta; hlapec je od dolzega časa slonel pred vežnimi vrati in majal z rámeni, če so ga znane kuharice s trga gredé vpraševale, zakaj danes niso odprli. Skoro vsakdo, kdor je prišel mimo, obstal je in se čudil, da je ta najstarejša prodajalnica zaprta na tržni dan, ko je največ trgovine. Hitro se je raznesla novica po vsem mestu, in vsakdo je sodil po svoje o tem dogodku,

imenitnem za domačo ljubljansko razmerje. Preprosti ljudje so se čudil in si pripovedovali to in óno; trgovci pa so vedeli itak prej, da bodo pri Mrakovih morali zapreti, če se skoro ne vrne pridni gospodar. Sedaj so jedino ugibali, ali ostane po likvidaciji kaj gotovine ali ne. Sploh se ta dan v Ljubljani menda nista sešla znanca, da bi se ne menila o trgovinskem polomu Mrakovem. Bilo jih je, katerim je bilo žal nesrečne žene, toda še več je bilo takih, ki so ji od srca privoščili, da bi tudi ona okusila grenkosti življenja. Mraka samega pa je vsak človek miloval in malokdo je dolžil njega, da je s svojo slabostjo in popustnostjo zakrivil svojo in njeno nesrečo. Starejši meščani so se pri tej priliki zopet spominjali rajnega Lisjaka, kakó si je z bistrim umom in neutrudno delujé pridobil tolikega bogastva; toda sedaj je v takó kratkem času vse pošlo po brezumni razsipnosti razvajene in lahkoumne njegove hčere.

Isti dan je Klotilda na vse zgodaj vstala in se prav hitro zmuznila čez ulice k teti, da bi ne bila navzočna, ko bodo sodni ljudje iztikali po nje hiši in povpraševali po tolikih in tolikih rečéh, ki so ji bile od nekdanj zoperne. Kakor že delj časa, dala si je tudi danes prinesiti obed k teti in se ni menila za to, kar se je godilo na očtovskem dómu. Le časih je nehoté pogledala skozi okno, in nekoliko čudno ji je bilo pri srci, ko je videla na delavnik prodajalnico zaprto.

Najteže je ta dogodek čutila stara kuharica Lenka, ki je bila še za rajnega Lisjaka kakor nekova gospodinja pri hiši. Prav takó je gospodinjala Lenka tudi potem, ko se je Klotilda omožila in so ji rojile druge muhe po glavi, nego da bi se bavila z domom kakor druge žené. Stara kuharica je morala skrbeti za vse sama in se ni zaradi tega nikdar pritožila, dokler je bil še gospod domá; zakaj kadar je česa trebala, šla je kár k njemu, kakor je bila vajena za starega Lisjaka. Odkar je pa Mrak izginil, držala je ni več nobena stvar; najrajši bi bila zdajci šla iz hiše, kjer ni bilo ne gospodarja ne gospodinje. Ali zopet je spoznala, da bi ne bilo pošteno neutegoma ostaviti dom, kjer je pomnila mnogo lepih dni. Tudi ji je prigovarjal prvi pomočnik, naj nekoliko potrpi; saj se itak vsi skoro razidejo. Ko ji je torej hlapec povedal, da je prvi pomočnik ključ odnesel na sodišče in da več ne odpró prodajalnice, védela je Lenka, da je prišel čas ločitve. Pobrala je vse svoje stvari, zložila jih v skrinjo in se pripravila za odhod; potem pa se po stari navadi lotila dela kakor vsak drug dan. Ko je pa popóldne vse pomila in počedila po kuhinji, ni je več držalo, ampak preoblekla se je bolj praznično, ogrnila véliki

volneni robec in odšla k teti Brigiti, da bi poročila svoji gospé, kakó in kaj je bilo v tem domá.

»Kaj pa je tebe sèm prineslo?« ogovori jo Klotilda precèj neprijazno.

»Nikar mi ne zamerite, gospá,« opravičuje se stara kuharica, in takoj ji solze zalijó očí, »morala sem priti, da vam potožim, kakó neizrecno hudó mi je pri srci. Ne morete si misliti, kakó strašno pusto in žalostno je pri nas. Oh, gospá, zakaj ste nas ostavili tudi vi? Kaj more pôsel brez gospodarja in gospodnje? In v takem času! Prišel je gospod s cesarsko kapo, za njim pa pisár in birič. Prodajalnice so kár zapečatili, a góri pri nas so zapisali vsako stvar, iztikali po vseh kotih ter pregledali vse omare in vse predalčke. Čudili so se, da ni bilo nič zaklenjeno, in me vprašali, kam je izginila zlatnina. Rekla sem, da ne vém ničesar, ali mogoče je, da ste jo prodali vi, zakaj odkar je gospod izginil, bilo je hudó za denar.«

»Dobro si jim odgovorila,« pohvali jo Klotilda.

»Kaj sem védela drugega,« nadaljuje kuharica, »a na vse drugo sem jih zavrnila kratko, da ne vém ničesar; da sem sicer star pôsel, ali da se nisem nikdar brigala, kaj imajo gospóda med seboj, zakaj to se ne spodobi pôslu in mu tudi ni nič do tega.«

»Vidiš, Lenka,« seže ji Klotilda zadovoljno v besedo, »bilo je vender bolje, da me ni bilo domá; jaz bi jim ne znala odgovarjati takó mirno.«

»Vprašala sem gospoda s cesarsko kapo, ali naj vas morda pokličem domóv, češ, da ste le pri teti na óni stráni ulic. Toda gospod je rekel, da ni treba, pa sta se s pisárjem umevno pogledala in nasmejala. Le to mi je naročil odhajaje, naj vam povém, da ne smé nobena stvar iz hiše, zakaj vse je zapisano; če pa bode treba, pozovejo vas že sami na sodišče.«

»Méne da pozovejo na sodišče?« vzklikne Klotilda vsa rdeča od jeze, »saj nisem ne tatica ne morilka. Ako pa v prodajalnici ni vse, kakor bi moralo biti, kaj méni do tega; za to naj poiščejo našega gospoda, saj je dosti žalostno, da ga še niso našli.«

V tem se je po ulicah od Svetega Jakopa sèm razlegal znani glas sivolasega cerkvenika, ki je s krepkim grlom, da ga ima malokateri mladenič takšnega, pri pogrebih popolnoma sam pel »miserere«, da si ga čul, predno si videl križ.

»Pogreb!« vzklikne kuharica in skoči radovedna k oknu. »Kdo je neki umrl? Saj pravim, danes je bila pri nas takšna zmešnjava, da niti nisem slišala, ali je opóldne kómu zvonilo ali ne.«

Skoro se na ulicah pokaže deček s križem; za njim stopa cerkvenik v črni gospodski suknji, držé v jedni roki kadilnico, v drugi knjigo, iz katere pôje. Pred krsto stopa duhovnik s svečo, s krste visé podobe bratovščine svetega Jožefa. Kuharica napenja oči in počasi čita »Primož Mrak.« Kâr ostrmela je in zavpila na ves glas:

»Gospá! Starega gospoda nesó k pogrebu!«

»Katerega gospoda?« vpraša Klotilda ravnodušno.

»I no, starega Mraka, tasta vašega.«

Klotilda ne reče niti besedice več, ampak stopi k oknu in gleda izprevod. Ginjena je bila in žalostna; preprosta krsta ji je obudila raznih mislij in različnih spominov, ki so jo močno potresali. Pogrebcev je bilo jako malo; nekoliko starih dobrih sosedov in nekoliko udov bratovščine sv. Jožefa; med ženskami pa je bila prva stara žena v belem kožuhu s pečo na glavi. Bila je Mina, ki je bistro pogledala na Lisjakovo ali Mrakovo hišo in zmajala z glavó.

»Glej jih, čudnih ljudij!« zašepetala je tovarišici, »prodajalnico so zaprli, k pogrebu pa le ni nikogar, da bi izkazal zadnjo čast staremu očetu.«

Tudi stari Lenki se ni zdelo spodobno, da ni bilo videti nikogar domačinov; hitro je dejala čez glavo véliki svoj robec, zapela ga pod brado in zasopla stekla na ulice, da se je pridružila pogrebcom. Bila je jedina iz hiše Mrakove.

(Konec prihodnjič.)

O k ó.

Spisal dr. Jožef Rakež.

(Konec.)

Raj naj povemo o lepem očesi, rekše o njega estetiški vrednosti in važnosti?

Ni ga iz lepa predmeta, ki bi ga preslavljala zgovornejša in navdušenejša beseda, nego lepo okó. V ničemer niso bili pesniki vseh vekov in narodov zložnejši nego v lepoti očesa. In njih slavospev je vsekdar verno odmeval v srci vsakega čutečega človeka. Okó ima sploh nekovo čudno moč do nas. To čuti že navaden človek. Opisujoč koga, pové nam, kakšne ima oči.

Iz očesa nam odseva up in strah, jeza in strast, ljubezen in kopenjenje.

•Eu ljub pogled, srcé se vžgè,
En hud pogled, srcé se strè.◀

Temno in mrko okó nas plaší, prijazen pogled nas naudaja s srčnostjo in nam vliva up v srce.

Umevno je pač, da so se osobito ženske oči preslavljalje v krasnih prispodobah. Toda v tej stvári nam ni treba poslušati pesnika — vsakdo se je že sam prepričal o zmagoviti móči očesa, o njega mamilni lepoti. Saj sta vsakomur izmed nas ti zvezdi že sijali v srce, ogrevali ga in vneli.

Od česa je zavisna ta silovita, nepremagljiva moč očesa, od česa njega bajna lepota?

Brez dvojbe je okó najlepši in najplemenitejši dar, s katerim je stvarnica odičila človeka. In vender je naša sodba o njega lepoti jako različna, negotova in omahljiva. Góri naznačeno vprašanje o estetiki očesa se torej ne dá rešiti takó iz lahka, kakor se nam morda zdi na prvi hip.

Razsojajočim lepoto očesa nam mora biti v prvi vrsti odločilna njega oblika.¹⁾ Ta je najmenj zavisna od zrkla (očesnega jabolka) temveč osobito od postranskih organov, od očesnih vej (trepalnic) in obrvij. Oblika oble, ki jo ima očesno jabolko, že ta je brez tehtnega estetiškega pomena, razven tega je pa okó od mečevin takó zakrito, da je videti njega prave oblike le malo.

Kar napravlja estetiško oblikovno vrednost očesa, to je veja na réza (Augenspalte), rekše velikost in kakovost vejne réze. Čim večja ali manjša je vejna réza, čim več ali menj obočeni so nje robovi, tem različnejše so oči. Čim širše so odprte trepalnice, tem več se vidi zrkla; čim večja je vejna réza, tem večje in lepše se nam vidi tudi okó.

Ako so robovi obočeni in vejna réza široko otvorjena, govorimo o okroglem očesi. To je najslavnejše, najčislanejše okó v umetalnem oziru, to je óno véliko, okroglo, veličastno gledajoče okó. V najboljših kipih antike imata Apolon in Juno velike, okroglo obočene trepalnice. Ako imenuje Homer boginjo Ateno »sovoóko«, to se ta príimek nanaša na góri omenjeno svojstvo.

V nasprotstvu s tem je podolgasto ali mandeljnasto okó. Tudi okó takšne oblike je lahko čarovno lepó. Take oči so navadno

¹⁾ Prof. Dr. A. Langer, Anatomie der äusseren Formen des menschlichen Körpers. — Wien, 1882.

Prof. Dr. H. Magnus, Das Auge in seinen aesthetischen und naturgeschichtlichen Beziehungen. — Fünf Vorlesungen. — Breslau, 1876.

nekovega milega in kopernečega izraza. Ako je okroglim očém značaj nekamo veličasten, dostojanstven, to kažejo mandeljnaste oči čestokrat nekovo izrecno poželjivo potezo. To so védeli tudi stari umetniki, ki so vpodabljali Venero s takovim očesom. V starem veku je bilo Indom in Egipčanom podolgasto okó vzor lepote. Dandanes nahajamo izrecno ozke, podolgaste, rekel bi, na pošev razprane oči pri Semitih in zlasti pri ljudeh mongolskega plemena.

Tudi trepalnice same na sebi so važne za lepoto očesa. Dolge in temne trepalnice dajó pogledu moč in izraz; okó s svetlimi, kratkimi in redko sejanimi trepalnicami je nekako medlo in brez bleska. To vedó ne samó orijentalške, nego tudi druge evropske dame, ki takov nedostatek odpravljajo s čopkom in kitajskim črnolom. Najslavnejše lepote starega veka so imele posebne slikarice, ki so jim dan za dnevom lepotičile trepalnice in obrvi.

Takisto so obrvi velikega pomena za lepoto očesa. Orižentalski pesniki prisposodabljajo obrvi tetivi, poglede pušicam, ki se izprožijo z loka. Obrvi ne smejo biti prerazvite, niti predolgih in strlečih lās, niti v sredini zrasle, temveč le rahlo načrtane in lahno zaokrožene. Prerazvite obrvi dajó očesu nekov témán izraz. Človek zraslih obrvij je na slabem glásu že v ljudski govorici, in stari fizijognomi vidijo v njih znak zavratnega in kovarnega značaja.

Poleg oblike se nam je ozirati na barvo očesa.

V obče nam prijajo le čiste, določene barve; mrtve in nedoločene so nam zoperne. Prav to je rêči o očesi. Izrecno rjava in čisto modra barva se nam tudi na očesi vidita najlepši. Vse barve, ki so medle, nedoločene in se, rekel bi, izprehajajo druga v drugo, imajo le malo estetiškega pomena.

Vladajoči barvi sta torej modra in rjava; takó zvanih »črnih« očíj ni — zakaj ako si takovo okó ogledamo od blizu, videti je temnorjavo. Razven tega imamo sive, zelenkaste in rmenkaste oči.

Le okó, ki je lépe, čiste, nasičene barve, more v istini krasiti obličje. Vender prihajajo v poštev še drugi momenti, ako presojamó celotni vtisek. Mislimo si n. pr. najlepše modre oči v temnozaryavelem obličji; précej začutimo nekovo disharmonijo, neko nasprotje; prav takó tudi svetlolasa plavka s temnorjavimi očmi na nas ne napravlja ugodnega vtiska.

Južni národje, ki ljubijo kričeče in žive barve, obožavajo rjavo in zlasti »črno« okó; modro okó se mili Nemcem in sploh prebivalcem severnih deželâ. Kakovo okó prija najbolj Slovencem, ne vémo; bržkone se ravná pri nas (in baje tudi drugjé) vsak po svojem ukusu.

Končno nam je še razpravljati o blesku ali »ognji« očesa. Očesni žar je zlasti zavišen od izbočnosti in napetosti roženice. Čim zdravjši in polnokrvnejši je človek, tem več krvi, mezge in sploh tekočine ima tudi v očesi; le-tá tekočina napenja očesne kóžice, osobito zrcalečo se roženico, in takó povečuje blesk očesa.

Sósebnó žive in svetle so očí mladeničeve — torej v dôbi, ko je ves organizem v najlepšem cvetu. Okó je medlo in mrtvo, ako je teló oslabeledo po bolezni, po nezmernem življenji ali po starosti.

Najočiteje pa prestane napetost roženice s smrtjo. Mrtvečevo okó upade, medlo je, brez bleska in srepó. Kadar je izginil zadnji dih, kadar je utihnil utrip srcá, tačas mrkne, tačas se utrne tudi okó.

»To okó, ki v njem nebó breznejno
Ogledava se in vsaka stvar,
Ki takó svetlobe, luči žejno
Pije luč nebeško blagodejno,
Tákrat zadnji mu ugasne žár.«

Blesk očesa je pa tudi zavisen od barve šarenice. Ta vpliv se dá tolmačiti po preprostem prirodnem zakonu. Vsako temoblesteče teló odbija luč bolj od sebe nego svetoblesteča stvar — tudi briljant se iskrí živeje na temni podlagi nego na svetli.

Takisto je z očesom. Temnorjavo ali takó imenovano »črno« okó se vedno bolj blestí nego svetlobarveno okó. Iz istega vzroka se tudi očí v mraku bolj svetijo nego podnevi, ker se temna zénica razšíri in okó tudi navidezno poveča.

Obično sodijo ljudje, da je ognjevitost očesa zavisna od našega duševnega delovanja. Da to ni res, poskusimo dokazati pozneje. Takó zvano bistro ali ognjevito okó je zavisno jedino od tega, da so vejice na široko odprte. Ako pravimo: »Od veselja se mu sveti okó« — tedaj je ta izraz gotovo upravičen. Kadar smo vzradoščeni, izpregledamo prav na široko. Čim širše se odprè vejna réza, tem bolj se vidi okó, tem večji je torej njega svetlobni odsev.

Nasprotno trdimo: »Žaloba nam zagrinja okó« — »Okó umira od toge« — »Kak' umíra luč očí«.

V žalosti nehotoma povesimo górenjo vejico; s tem zmanjšamo vejno rézo in okó većinoma pokrijemo. Zató se tudi zmanjša njega svetlobni odsev — okó izgubí blesk in žar.

Ako ima okó vse góri imenovane činitelje — lépo obliko, lépo barvo in ognjevitost — ako se strinjajo v srečnem zmislu, tedaj se nam okó vidi lepó. Sevéda je to šele podoba — brez okvira. Tudi okó najlepše oblike, najčistejše barve in najsvetlejšega bleska ne vpliva

na nas, ako se njega okolica ne strinja ž njim. V tem oziru so, kakor smo že omenili, jako važne trepalnice in obrvi.

Največji čar pa podaja lepemu očesu — življenje, način, kakó se prikazuje zunanjemu svetu, iz kratka — pogled.

Zdí se nam, da se nam vsa notranjost človekova razodeva v pogledu. In to imenujemo »dušo« v očesi. Tudi najlepše okó nas ne navdušuje, ako nima tega, kar imenujemo »dušo«.

Pri starih národih je bila splošno ukoreninjena misel, da skrivnostna moč očesa izvira iz izžarivanja nekove tvarine, ki se iz možganov, sedeža duši, izliva v oči. Sodili so, da se ta duševna tvarina izžariva po vidnem živci v okó in odtod iz njega, in sicer kolikor toliko energiško, kakor je ravno duševno položje človekovo.

Kaj velí k temu fizijolog?

Po nazorih novodobne medicine ni več móči govoriti o izžarivanji iz očesa, rekše iz mréznice in vidnega živca. Mréznica ima le nalogo, da posreblja náse padajoče svetlobne žarke — vidni živec pa dovaja dójme možganom kakor brzozjavna žica. To se godí natančno po matematiških in fiziških zakonih. O izžarivanji ne more biti govora.

Duševna čustva ne izpremené očesa samega. O tem se lahko osvedočimo, ako komu pokrijemo obraz takó, da mu moremo videti le oči. Iz teh očij samih nam ni móči čitati nikakega čustva.

Turške ženske si morajo zakrivati obraz do očij. Turki vedó, da oči samé niso névarne, ako jih ne podpira mimika obraza.

Kaj je torej »duša« v očesi, kaj je pogled v fizijološkem pomenu?

Že starosta novodobne fizijologije, Johannes Müller, dokazal je, da bistvenost pogleda biva v premikanji očesa. Pogled znači fizijologu vsako premaknitev očesa v ta namen, da kaj uzremo.

Oni okó lepšajoči duševni izraz pa biva osobito v premikanji očesnih vejic in obrvij. Ti deli izpreminjajo svojo léžo in obliko, ako se naša notranja čustva menjavajo. To smo nekoliko že omenili, govoreč o blesku in ognjevitosti očesa. N. pr. strměč človek dviguje górenjo vejo — on gleda »debelo« — kadar smo močno prestrašeni, odpremo trepalnice takó na široko, da se vidi celó belina nad zénico; okó pa zrè nepremično prédse.

Takó razločujemo razne vrste pogleda. Upravičeni so torej izrazi: »Okó se sveti od veselja, žarí se od ljubezni, plamení od navdušenja, iskrí se od sovraštva, bliska se od jeze i. t. d.« Toda naš namen ni natančneje razpravljati tega vprašanja.

Prava duševna lepota očesa, takisto lepota obraza in vsega telesa biva torej v ljubkem in rednem premikanji. Schiller pravi: »Vsa

lepota (torej tudi duševna lepota očesa) je napósled le svojstvo pristinega ali navideznega gibanja.«

Pri konci smo. Toda ne moremo dostojneje završiti razprave svoje, nego da postavimo semkaj óne krasne besede iz visoke pesmi ljubezni, ki jih govori Romeo na oči svoje Julije:

»Dvojica zvezd, najlepših na vsem nebu
V opravih svojih prósi Julijnih
Očij, da zánji v krogu tem bliščé,
Doklér bi posla ne opráville,
Da tam oči blesté, bi zvezdi vaju
Ta lica krás sramótil prav takó,
Kot svečo dneva svit; saj nje oči bi
Iz zračnih visočin takó sijale,
Da pel bi ptič, menèč, da je že dan.«

1) Ta prevod mi je blagovolil na mojo prošnjo doposlati g. prof. dr. K. Glaser, za kar mu na tem mestu izrekam iskreno zahvalo.

Signor Giannino.

Humoreska. Spisal R. Murnik.

(Konec.)

IV.

„On ni mogel in ni smel drugače.“
G o r á z d.

Drijetno poletno jutro. Na južnem kolodvoru stoji gorenjski vlak pripravljen za odhod. Množica veselih izletnikov je že posedla kupéje, med njimi gospodičina Veronika in Minka in nemirni duh gimnazijski, gospodič Bogdan Prikopčev. Mladi učenjak, v prostih urah navdušen Indijanec, ločil se je težko, težko od svojih bratov v Manitu. Trda usoda v podobi latinskega profesorja je hotela, da se je ustavila njega gimnazijska kariera za dva meseca. Dobil je — horribile dictu — premesten izpit v jeziku Ciceronovem. Zató je moral danes prah domačega kraja stresti raz svoje »mokasine« in zapustiti zatirani svoj siúški národ. To ga je bolelo. Višje povelje je oddal »Skakljajoči pastiričici«, resnega obraza, z žalostnim glasom. Tožno je mislil na divne napade in boje, katerih se smejo sedaj udeleževati »Brzi jelen« in »Kosmati medved«, »Debeli jazbec« in »Zeleni martinček«. Bog vé, kakó bode vodil »Skakljajoča pastiričica«, namestnik njegov, hrabri národ . . .

Takó je mislil Bogdan in tiho čepèl na klopi nasproti sestri in teti. V naročaji je držal jerbašček. Ako že to samó ob sebi ni prijalo njega velikoindijanskemu duhu, jezila ga je še bolj vsebina jerbaščkova. V njem ni bilo namreč nič drugega, nego latinska gramatika in — signor Giannino. Knjiga, ki mu je »pokvarila vse počitke«, nasprotna vsem plemenitim težnjam po indijanski popolnosti, ta knjiga in maček, ki je vzpričo zadnje dogodbe na vrtu provzročil malone neizogibno pogubo slavnih sinov prerije, to držati v jerbasu, katerega rabijo belokožne skvã pri gospodarskih opravilih — sramota!

»Tuleči volk« torej ni bil dobre volje, niti sestrice ne. Minka bi bila namreč tolikanj rada sedela ob oknu. Zakaj? Ej, rada bi bila videla, kakó pristojna rdeča službena čepica nekemu mlademu uradniku, rada bi videla, kakó se suče v strogi službi, drugega nič. Pa je moral ta debeli široki dedec z vijoličastim nosom oblastno zasesti prostor s továrišem, ki je bil suh in dolg, pravo kontradiktoriško nasprotje debeluhu! Le teta Veronika je bila dobre volje. Veselila se je, da ima ljubljeno trojico zdravo pri sebi in domá vse v rédu, veselila se je počitka.

Gospodičina Veronika je bila post tot discrimina rerum spoznala, da je svet večinoma hudoben. Nikdar bi ne bila pustila Giannina samega domá. Tega ne! »Naj gré uboga živalca z nami in naj uživa čisti gorenjski zrak.« Še menj bi bila dopustila, da bi vteknil mucka v voz, odločen živalim. Vzela je jerbašček in dejala belega »ubožca« vánj. Táko stvar imaš lahko vedno s seboj; kdo bi vtikal nos v torbo in preiskaval, kaj je v nji?

Signor Giannino je sicer konstatiral, da ni bil v taki kletki še nikdar in je bil zaradi novosti svojega položaja tudi nekoliko vznemirjen. Vender je bil v obče tih in miren, kakor se to spodobi više stoječemu mačku.

V tem trenutku tretjič pozvoní, izprevodnik zatrobi, in lokomotiva zapiska, da kãr letí skoz ušesa. Vlák se premika.

Strmé opazuje Giannino te neznane pojave. Zvonjenje, pisek, drdranje, nevarnost! Tú se godí nekaj strašnega! »Sauve qui peut!« Otmí se, kdor se more! In Giannino napnè vse svoje močí, prasne v elegantnem liriškem vzosu iz torbe in skozi odprto okno v zláto prostost!

»Moj maček, Giannino moj!« zastoče prestrašena teta. »Oh, povozi, pobije se, konec ga bode! Da sem mórala res v petek na pot!«

Te njene ekspektoracije pa niso trajale dolgo. Potniki so se spustili v glasen smeh, vidèč podjetnega muca, kakó uhaja s smelim

skokom. Še bolj so se smijali jeremijadi stare gospodičine. Minka je mislila, da ji je umreti od sramí, nadejebudni Bogdan pa si je želel najostreje svoje pušice in tomaháke, da bi postreljal in skalpiral grohotajoče se belokožce.

»Gotovo ni imel vožnega listka«, oglasí se debeli rdečenosi dedec poleg gospodičine Veronike in iz nova zahahljá v najprijetnejšem basu. Njega sosed, suhi komar, pógodí v nekoliko hipih, da je bil to izvrsten dovtip, raztegne usta malone do ušes in nasmeje nekoliko skal v visokem tenoru.

»Samomor, samomor!« povzame zopet debeluh in zadovoljno gleda na smijoči se zbor v kupéji. »No, lepe dni smo čakali! Nikdo že ni zadovoljen na svetu, še mački ne. Kaj bode!«

»Lahko mu!« dovtipari dolgi tenor, »prebil je vse težave, nas pa še čakajo!«

»Kaj težave!« povzame besedo trd gorenjski kmet. »Saj mu še davka ni bilo treba plačevati!« Homeričen smeh! —

Mnogo veselosti je še provzročil ponesrečeni Giannino, in naši trije znanci so bili prav zadovoljni, ko je zaklical izprevodnik ime njih postaje.

V.

»In ne pekiz ognjena sila
Vezi ne bode razrušila!«

S. Jenko.

Teta Veronika bi bila najrajši izstopila takoj pri bližnji postaji, Oh, ko bi ji bilo mogoče stopiti v kupéj za dame, kar je želela že takoj početkoma! Ali vse je bilo prenapolnjeno. Do letovanja na Gorenjskem je izgubila skoro vse veselje. Napósled pa se je le nekoliko utolažila. Dospévši v M.*, šla je takoj k móžu, kateremu ne imponira nobena dalja. Ali glej! Čakal jo je tam že telegram:

»Velečastita gospodičina! Giannino zdrav in vesel.

Pride v nedeljo za vami.

Zvest prijatelj.«

Gospodičina je bila ginjena. Giannino živí! Še je dobrih ljudij na svetu! Toda kdo je ta zvesti prijatelj? Plemenito srce se je usmili nedolžnega bitja in privéde nazaj izgubljenega ljubljenca. Hvala ti iskrena, blagi mož!

Z vso krepostjo ženske radovednosti sta ugibali stara in mlada kdo bi utegnil biti zmožen takega nenavadnega prijateljstva. Minki je šinilo v glavo, da »on«, ali samó za trenutek; ne, to je nemogoče.

»Vés kaj, Minka, bodisi že, kdor hoče; žlahtno srce ima, pa je! Dobri človek! Ko bi mu bilo kàj do denarja, poslal bi nam muca

po pošti. Ali da pride sam, to mu daje izvrstno izpričevalo! Venderle se mi zdí čudno, da vé za naš naslov. Sáma ne vé, kakó bi mu pokazala svojo hvaležnost.« —

Prišla je toli zaželena nedelja.

»Kaj meniš, Minka, ali pride neznaní naš prijatelj? Oh, da bi bilo res,« povzame teta Prikopčeva, ko sedita z Minko po maši v svoji sobi.

»Sevéda, teta, brzjav . . .«

»No, ljuba moja, brzjav nam sicer obeta — ali morda se je kdo pošalil z nama.«

V tem nekdo potrka. Radovední zakličeta obe zajedno: »Prosto!«

In kdo vstopi? Gospod Vladimir Gvozdan, najlepši uradnik južnega kolodvora, kakor je bila našla Minka, in najhujši sovražnik nedolžnih mačkov, kakor se je bila uverila gospodičina Veronika. Prinesel je s sábo ličen zabojček.

»Klanjam se damama«, pokloni se Vladimir, „in prosim, da mi oprostita, ker vaju motim takó zgodaj. Ali Giannino ne dá mirú v svoji leseni ječi, saj vidita . . .«

Gvozdan odkrije pokrov, in ljubljeni muc poskoči v geometriško najkrajšem poti »teti« v naróčaj.

Radost in ginjenost Prikopčeve gospodičine je bila — recimo kratko — nepopisna.

»Ti ubogi moj mucek ti, kakó je to lepó, da te zopet vidim! Káj ne, da si se prestrašil, ko si ušel? In če bi te bili povozili, mojega Gianninčka? Ti mucek ti! Ti ubožec, no, no, ti siromaček, no, no!«

Takó je šlo v jedno mer. Giannino je bil zaradi mehkih in žalobnih glasov zaščitnice svoje sam ginjen in je sočutno mijavkal.

Kar se tiče mladih dveh, nista bila prav nič zoper to, da se je teta bavila zgolj z najdenčkom. Pošteno sta porabila kratke trenutke in si povedala s pogledi več, nego pové deset pisem.

Vsaka reč pa traja le svoj čas, tudi veselje starih gospodičin, ki ljubijo mačke.

Veronika se prijazno obrne k Vladimiru in mu ponudi stol.

»Zeló sem v zadregi, cenjeni gospod Gvozdan, kakó bi vas uverila, da sem vam neizrecno hvaležna. Prosim vas, pozabite blagovoljno, kar je bilo neprijetnega, in povejte nama, kakó se vam je posrečilo oteti mojega mucka.«

»Drage volje, milostiva gospodičina! Giannino je prihitel po svojem skoku naravnost v skladišče k delavcem. Delavec mi ga je prinesel pokazat. Vzel sem ga domóv, in sedaj je tú. Kakor vidite,

pri tem nimam nikakeršnih zaslug. Rad bi bil storil kaj več za takó lépo živalco, če bi bilo treba.«

Sevéda je moral Vladimir ostati pri kosilu in obetati, da skoro zopet pride. Teta ga je povabila za vselej.

Od Gvozdana izvestno ni bilo pričakovati, da bi zamujal lepih prilik. Vzroka temu nam ni treba utemeljevati širše. Stari teti se je prikupil mladi mož čimdalje bolj.

In ko je naprosil nekega lepega dné Minko za ženó, blagosloвила je radostno lépo dvojico.

Giannino pa je živel še več let zadovoljno pri svoji gospodarici. Ko se je postaral in so mu opešale močí, da mu niti mlajši mucí v v hiši niso kazali več dolžnega spoštovanja, morila ga je velika žalost. V takem razmerji mu njega strogi pojmi o části niso dopuščali, da bi živel še delj. Legel je torej in ostavil vse posvetno. Žalostna Veronika pa je dala njega zemeljske ostanke prirediti za veden spomin. Z žaganjem napažen, s steklenimi očmi in lepó zavitim repom stojí na jedni tetinih omár in dela, kar je prej delal — počiva, on, vseh mucev muc, »signor Giannino!«

Pavel Knobelj, slovenski pisatelj in skladatelj.

Predavanje v slovanski čitalnici v Trstu dné 23. malega travna 1892. leta.

Spisal Gr. Jereb.

(Dalje.)

II.

Knobljeve posvetne pesmi.

Naslov Knobljevim posvetnim pesmim je: »Shtiri pare | kratko-zháfni | Novih Pesmi | od Paula Knobelna skovane, | Inu Krainzam sa spomin dane. (Nató so navédeni naslovi vseh osem pesmij, katere obseza ta zbirka.) | Pervizh vun dane. | V Kraini, | per Ignaz Kremshari 1801.« | [8. 40 stranij]. Po tem naslovu sodéč, utegnili bi misliti, da so bile te pesmi natisnjene v Kranji, kar je pa nemožno, že zaradi tega, ker ni bilo v Kranji nikdar tiskarne. Vémo, da je Knobelj trinajst let učiteljeval v Kranji

torej je sevéda imel pôsila pri knjigovezih in trgovcih s popirjem ter imel dovôlj prilike, da se je seznanil s poznejšim založnikom svojega proizvoda, z Ignacijem Kremžarjem. Pri Kremžarji v Kranji je izšla še nekova druga knjiga, namreč: »Ena lepa lubesniva inu brania vredna historia od te po nadoushnu ven isgnane svete Grafnie Genofefe is tega mesta Pfalz, je is nemshkiga na krajnski jesik preobernena V' Krainju per Ign. Kremshari s. a. 8. 79 strani.«¹⁾ Izvod nima zabeleženega ni prelagatelja ni tiskovne létnice. Založba in natisek te knjižice pripada prav óni dóbi, ko sta živelá v Kranji Knobelj in založnik njega pesmij Ignacij Kremžar. Ako pomislimo, da v Kranji za Knoblja ni bilo nobenega drugega pisatelja slovenskega razven Knoblja, umeje se lahko, da zapišemo ta prevod tudi na Knobljev račun. Za to imamo tem več razloga, ker je med Knobljevimi pesmimi na 9. stráni tudi pesem, preložena iz nemščine. Rečena »historia« se je ljudstvu toli prikupila, da je bila leta 1818. natisnjena nje druga izdaja. Možno tudi, da je bila ta »historia« natisnjena pred Knobljevimi pesmimi; vsekakor je uprav izredni uspeh »historie« vzpodbudil prelagatelja in založnika. To nam je dokaz, da je bil Kremžar le založnik obeh knjižic, tiskovni kraj pa je pri obeh izpuščen. Okolo leta 1820. se je Ignacij Kremžar preselil v Ljubljano in tù založil »Litanije od vsih Svetnikov ino matere boshje s' navadnim molitvam predpoldanje ino popoldanje Slushbe boshje. V' Ljubljani per Nazetu Kremsharju 1820. 12.«²⁾

V »Lj. Zvonu« I. str. 643. misli L—k (Levtik), da je létnica v Knobljevih pesmih nalašč napak zapisana. Ne umejem, kaj bi bilo dovédlo Knoblja do tega, kar misli L—k, saj je bil v Kranji učitelj do dné 5. vinotoka 1808. leta. In dasi prof. Ivan Anton Zupančič trdi, da so te pesmi izšle 1803. leta, vender je to takisto malo verjetno kakor trditev, da je tiskovno mesto izmišljeno. Stvar je torej ta, da je bila knjižica natisnjena v Ljubljani, založnik pa ji je bil Ig. Kremžar, knjigovez in trgovec s popirjem v Kranji; tiskovno mesto pa je, kot sámó ob sebi umevno, izpuščeno.

Knobljeve pesmi so provzročile med slovenskim svetom mnogo hrupa, zaničljivih in zbadljivih, toda resničnih opazek. Prvi jih je obsodil Vodnik z znanim svojim epigramom, zapisanim na drugo stran prve platnice njega izvoda, in njega obsodba je bila odločilna za Knobljevo poznejše pesniško delovanje. Znano nam je, da je živel Knobelj še najmanj let po Vodnikovi smrti († 8./I. 1819. l.), toda dal ni več tiskati nobenih posvetnih pesmij. Bržkone je zvédel o Vodnikovi obsodbi, zakaj sicer

¹⁾ Šafařík, *Gesch. d. südsl. Lit.* I. 130; *Marn: Jezičnik* 1884, str. 77.

²⁾ Šafařík str. 146.

je težko verjeti, da bi bil umolknil. Knobelj je vsekakor mislil na drugo izdajo svojih »Novih Pesmij«, sicer bi bil pristavek na naslovni strani »pervizh vun dane« brez zmisla.

Iz zapisnika Knobljevih knjig vémo, da ni imel nobene slovenske knjige, razven Kopitarjeve slovnice, ta pa je izšla osem let pozneje nego njega pesmi. Zató je bil prisiljen pisati takó, kakor je govorilo ljudstvo okolo leta 1800. Za vzgled naj postavim semkaj nekatere odstavke pesmi:

Ta sboshani Bogatez. 1)

Is nemfhkiga prekovana inu pogladena.

1.
Kai hozhem vbug pivzhek sazhet
Vše moje fim sapravitl,
Noben mi nozhe vezh verjet,
Nizh nimam deb saftavitl.
Trofhta nei same vezh na sveit,
Sdei vidim de bom mogel vmret,
Oje, je, oje meni!

2.
Hifha, nive jen travniki,
Tu vše je vshe prodanu;
Neifim ked drug nemarniki,
Sim vše dobru ohranil;
Barmblagu fim vše sapil
Slatu prijatelzam sdeilil.
Oje, je, oje meni!

3.
Moj gvantje fo saftavljeni
Moja freberna vura,
Ja shodelni fo spravljeni
Zel' od klobuka shuura;
Tu vše klobuku vdertu je
Moja roka ne fezhe kje.
Oje, je, oje meni!

6.
Nei fe obernem fem al kje
Vfaktéri me vshe terjé,
Zhe bol pravim: bom plazhal vshe
Noben mi vezh ne vèrje,
Nei bo kramar ali ofhtir
Palzo mi permerje vfaktir.
Oje, je, oje meni!

Pesem ima vsega skupaj dvanajst odstavkov, toda za poskušnjo bodi teh dovolj, saj vidimo, da je tešča proza v verzih.

Pripomniti nam je v obče o Knobljevih pesmih, da je to, kar se govori po krčmah in v veselih družbah, spravljal v vezano besedo, katera ponajveč nikakor ne ustreza estetskemu ukusu. Jedino pri »Novi krami« je prekoračil ozko svoje obzorje. Vender kdo tudi bi med najnižjimi slojevi človeške družbe dobil mnogo estetske izobraženosti? Iz Knobljevih pesmij spoznavamo nazore učitelja-samouka; ako nam ti nazori, vlti v šaljivo, dovtipno in zbadljivo pesem, dandanes ne prijajo, to je do cela umevno, zakaj od leta 1801. do danes so se estetski pojmi tudi pri nas zeló očistili. In prav s temi estetskimi nazori se je boril mnogo tudi Vodnik sam. Celó v naših dneh se marsikdo spotika o nekaterih njegovih pesmih, ponarejenih po národnih motivih ali po národnih pesmih. Toda Vodnik nam je bil končno vodnik-pesnik, Knobelj pa je ostal Knobelj. Vodniku je bil estetski učitelj temeljito izobraženi Žiga Zois, Knobelj ni imel nikogar.

1) Knobljeve pesmi stran 9. in dalje.

Ne omenjam tega, da bi kratil Vodniku grenko zasluženno pesniško slavo, Bog ne daj, nego to navajam zato, da nam je lože umeti Knobljeve estetske in tehniške nedostatke. Res da nimajo pesniške veljave, ali od kod neki, saj so tudi tedanji avstrijski nemški pesniki le pesniki zadnje moke! — Za poskušnjo naj postavim sèmkaj še Knobljevo pesem o »Novi krami«.

Nova krama.¹⁾

1.	9.
Pejte vsi v' mojo shtazuno	Nove pefmi, goffe, loke,
Jeft ymam	Vtisnene,
Vsih fort frishno kramo zhudno,	Shenitve bres vse poroke,
Vse prodam:	Vmislene,
Nove bukve, nove navke	Nove vère jen bogove
Zhudno profitost, tefhke davke	Nevideozhe rogove
Tamni dan.	S' zhiflane,
2.	10.
Novo kmetovfko gosfodo	Kmet, gradnik, Gosfód s' roshizhi
Nemfko smet,	Tamni shpaf,
Frishno, kiflo, gnilo vodo,	Kitle k' so pod nym' hudizhi,
Pezhen lèd,	Kratki zhaf,
Kmetfko sukno, svitle knofe	Brumne poshtene fliparje,
Nove oshenjene fhkofe,	Nove kape, fovsh denarje,
Kebrov med,	Sviti glaf,
5.	11.
Tanne zerkve, svitle kèpe	Voifke Púfhe, fable, shtuke,
Zhudno smef,	Pulfer terd,
Nove shule, nove grehe,	Granadirje jen ajduke
Novi plèf,	V' lufti vert,
Mlade novih fort bolnike	Poshpegavze, isdajavze
Nage mesene svetnike	Sapelavze, prodajavze,
Zherviv lèf,	Ptujo smert,
6.	14.
Spite zhervive jinake,	Lepe jabuke, pa gnile
Nov ofhtir,	Novi sad,
Tud gobove korennake	Shebze, postuhe, kobile,
Gnil papir,	Slepi gád,
Gnile plesnive Divize	Bele grintave baroke,
Sladke bodezhe pravize	Torto s' krumpirjove moke,
Nov brevír,	Poshten tat
7.	16.
Zherne shtumfe jen erdèzhe	Tulk je she vezh forta krame
Bel lopar,	Kdur bo vsel
Hlazhe, kitle vkup vifèzhe	Ta bo vselej smiflil namè,
Bosty duar,	Inu bo vesel,
Krokarje jen golobize,	Bom dal dober kup na vèro
Krajzerje inu petize	Dobro vago, dobro mèro
Vfe na par,	Vfe na leu.

¹⁾ Knobljeve pesmi stran 23. in dalje.

Ta je jedna Knobljevih pesmij, katera se je ponárodila. Učitelj Frančišek Praprotnik jo je zapisal iz narodnih ust, kakor jo pojó v škalski dolini na Štajerskem, urednik pa jo je objavil s pečatom národne pesmi.¹⁾ Pri Knobljevi pesmi je šestnajst sedmerovrstnih odstavkov. Praprotnikov zapisek jih ima samó dvanajst. Izgubili so se četrty, šesti, deseti in trinajsti odstavek. Dejanski ni to nikakor národna pesem, v tem zmyslu namreč, da bi jo bil zložil neznan národnen pevec, recimo slovenski rapsod, ali da bi izražala národnen običaj ali národno čustvo. Pač pa vidimo v nji parodijo naukov francoskih enciklopedistov in prevratnikov, katere nauke je, kakor vidimo, Knobelj prav dobro poznal. Preprostemu neukemu národnemu pevcu je že snov pesmi povsem tuja, in prav zató bi ne mogli imenovati te pesmi národne, najsi bi ne poznali Knobljevega izvornika. Nasprotno se národni pevec kaže vsega drugačnega, nežnega, da se prava národna pesem človeku takoj omili. Omenim naj le pesmi:

»Davi je pa slanica padla
Na zelene travnike,
Je vso travco pomorila
In vse žlahtne rožice.« i. t. d.

Ta je toli nežna in rahločutna, da se čudom čudimo, kakó lepó je národni pevec izrazil čustvo svoje. In morda je le-tá pesem jedna najlepših, kar je naših národnih.

Knobelj se nam v navedeni pesmi kaže vsega drugačnega, kakor smo videli.

Vender je védel tudi on prav dobro, kakova bodi snov pesmi, da se ljudstvu prikupi, ali drugače rečeno, da je národni pesmi vsaj podobna po snovi. V tem pogledu tedaj bi tudi lahko Knoblja imenovali slovenskega rapsoda. In to trditev podpira Knobelj sam; pri pesmi »Jamranje enga saftarenga inu saerjavenga deklizha« je pripomnil:

»Le to pešem, ako fim jo ravnu pred vezh létmi skoval, jo satu v mef denem, kir jo je velikú nyh radu imelu.« Iz te opomnje pa je razvidno, da je zlagal Knobelj pesmi že prav mlad in jih trosil med ljúdi. Knoblju je bilo 36 let, ko je izdal svoje pesmi, in če pravi: »ako fim jo ravnu pred vezh létmi skoval«, tedaj si vsaj lahko mislimo pet ali deset let. Da vidimo, kakó slóve ta pesem, imej besedo Knobelj:

¹⁾ »Zora«, 1875. str. 23.

Jamranje enga saftarenga inu saerjavenga deklizha.¹⁾

1.

Srotiza fim sglublena,
 Ah revno fe m' godi!
 Sa vfelej fim falena
 Pomagat men' vezh ni,
 K' neifim pamet ymela
 V' mladoft moy poprei,
 Tu meni fhkodje sdei
 Nu m' bo fhkodval vfelei,
 Tu ne hom vezh dobila
 Kar je preflhu naprei.

2.

Lepota je sginila
 S' ktiro fem jest poprei
 Shlahtnu zirana bila,
 Prefhla je s' mene sdei:
 Moje erdezhe liza
 So ble gladke, volnē
 So sgreblene, blede,
 Oje, oje, blede!
 Falila fem frotiza
 Vfelei bo mēn' gorje!

3.

Kravhaft lafe fo bili
 Farbe koftainove,
 Lepoto fo sglubili
 Smeftan' fo s' fivmi vfe,
 Moje rozhize bele
 So ble volne mehke,
 Kotainze jamize
 So fe gor delale,
 Te fo vfe ozhernēle,
 So sgreblene terde.

4.

She bol hitru povēdat,
 Sdej obftoym lētu,
 Se vam zel' nizh ne legat:
 Prefhlu je vfe lépu,
 Nei b' bla l'pota sginila
 Kub' bla imela moshā,
 Moshā m'gar krulovga!
 Al' hudga al dobriga,
 Oje, oje, moshā!
 Neifim dobila ga.

5.

V' mladofti fim lubila
 Vezh fantu, k'tir' fo otlī
 Deb fe bla s' nym' moshila,
 Al nei blu pameti;
 Srezha me je yfkala
 Dobila b' bla moshā,
 Dobila bi ga bla,
 Lohka, lohka, lohka!
 Al pamet neifim imela,
 Vezh nyh neifim hotla:

6.

Enga neifim hotela
 K' me je prevezh lubil —
 Drug'ga neifim hotela
 K' je enmal' vuhernik bil,
 Trety nei snal plefati,
 Zhetert nei tel kvartati,
 Ta peti nei rad pil,
 Ta sheft' je meihiu bil,
 Inu taku nyh vezh,
 Sdei nei nobenga vezh!

7.

Aku fim enga vidla
 Ktir je kei leipshi bil,
 Ked ta k' fim ga lubila,
 Sim ota deb' moj bil,
 Vezhkrat fim fe puftila
 Sapelat od ozhy,
 Sapelat od ozhy,
 Oje, oje, ozhy!
 Al tega neifim vēdla
 Kar fe men sdei godi:

8.

Lubesen mene táre,
 Lubesen me mori,
 Kir jest vidim na páre,
 Skupei druge ludi,
 Jest fim pak fastarēla
 Sim ratała presrēla,
 Minilu me je vfe
 Gorka lubesen ne
 Kar je lepū pa vfe.

¹⁾ Knobljeve pesmi stran 28. in dalje.

9.

Ah debi li Herodefh
 Mojga vmoril ne bil,
 Med otrozih nedolsbnih
 Debi konzhan ne bil,
 Bi hotla bit vefela,
 En' vupanje b' ymela
 En' merslu vupanje,
 Oje, je, vupanje!
 Al strah me jg, de she
 Moj lubi vmorjen je.

10.

Zhe vendar nei Herodefh
 Mojga lubga vmoril,
 Taku falil ne bodefh
 Kdur bofh mene dobil:
 Sim she mlada diviza,
 Neimam she doſti lejt,
 Ne vezh ked sheſtdeſet
 Le sheſtdeſet jen pet,
 Kdur zhe mene dobit
 Neſmei dvejſt lejt ſtar bit.

11.

Letu moje sgodiſhe
 Nei k' enmu navku bo
 Sa vſe mlade deklizhe
 Ktire v' lejtah zvodo,
 Deb ne ble ſapelane
 Pogledcite sdei name,
 Jen ſpremiſhlujte vſe
 Tu terplenje moje,
 Sposnajte kai terpi
 Ktira ſama leſhi.

12.

Deklizhi poſhluſhajte!
 V' fantah ſ' ne sbireite,
 Roke ym rade dajte
 De ne ſaſtarafte!
 Kir hujſhga nei na ſveiti.
 Ked tu, moſha ne imeti,
 Jeſt neimam ga, oje!
 Lubesen pezhe, ſhgč!
 Mogoſhe nei letú
 Deb v' pekli hujſhi blú.

(Konec prihodnjič.)

Slovenci v starem deželnem gledališču.

Spisal A. Trstenjak

(Konec.)

Za gledališko dōbo 1871./72. je prepustil deželni odbor gledaliſhe vsak meſec ſtirikrat za slovenske predſtave, in ſicer dve nedelji ali dva praznika in dva delavnika. Pravo dneve določevati ſi je pridržal ſam. Ker Dramatično druſtvo ni dobilo ōnih 13 lož gledaliſkega zaklada, proſilo je, naj ſe mu prepustita vsaj ōni dve loži, kateri ima vsak gledaliſki podjetnik. Druſtvo ni dobilo niti teh lož! Tega leta (1871./72.) je priredilo druſtvo 32 predſtav.

ſesto leto ſvojega obſtoja, t. j. za dōbo 1872./73., imelo je Dramatično druſtvo deželne podpore 2400 gld. in je proſilo igrati ſeſtkrat na meſec, toda deželni odbor mu je dovolil igrati le ſtiri-

krat, in sicer dve nedelji ali dva praznika in dva delavnika. Pravico določevati dneve si je zopet pridržal sam. Društvo je moralo vsako predstavo teden dni naprej napovedati deželnemu odboru; imelo je pravico do sedežev, ali da bi se prepustile deželne lože društvu v porabo pri slovenskih predstavah, tega pri tedanjih razmerah (deželni glavar je bil Auersperg) deželni odbor ni mogel dovoliti. V občje je omeniti, da več kot štiri dneve na mesec deželni odbor nikdar ni dal Dramatičnemu društvu, pač pa se je zgodilo, da deželni odbor, dokler je bil sestavljen iz Nemcev, ni bil nikdar prijazen Slovencem in je pozneje skrčil podporo in dneve slovenskemu gledališču. Vseh slovenskih predstav je bilo to leto 34. Društvo je imelo 9 angaževanih igralcev; ostalim so se določevale igralne nagrade. Brez nagrade je sodelovalo 5 igralnih močij.

Šesto društveno leto je bilo usodno. Na občem zboru leta 1873. (meseca junija) je poročal blagajnik g. Dragotin Žagar o denarnem stanju in omenil, da so društvena pasiva narasla na 900 gld. in da kaže vestno sestavljeni proračun strahoviti nedostatek 4668.23 gld. Tolažil je občje zbor, da med proračunske dohodke ni vzprejeta deželna podpora, katera je iznašala za minulo leto 2400 goldinarjev in katere se je nadejati društvu tudi v prihodnje ter da še ni všteta zaostala društvenina, vendar se kaže deficit 1700 goldinarjev.

Bližala se je torej katastrofa, ki je hotela uničiti vse, kar je storilo društvo v petih letih. Vendar je imel odbor mirno vest, ker je ni sam zakrivil. Deficit je nastal iz finančne krize tega leta; vseobči „krah“ je vplival na to, da so bile predstave slabše obiskane. Vsakdo bi pričakoval, da pomore dežela mlademu društvu na noge, in vendar se to ni zgodilo. Društvo si je moralo pomagati samo. Osnoval se je podporni odbor, ki je imel nalogo podpirati sposobne moči slovenskega gledališča v poletnem času in izučiti kolikor mogoče novih močij. Ta odbor je ustavil to svoje delo in je razpisal národno subskripcijo po vsi Sloveniji. Apeloval je na rodoljubno slovensko razumništvo, da s prispevki otmè društvo gotove pogube, in razposlal najodličnejšim rodoljubom nad 500 pisem, da pristopijo Dramatičnemu društvu. Odbor je mislil celó napraviti a reno, kjer bi se igralo poléti ter bi se také povečali dohodki, da bi se zavod, ustanovljen s tolikimi žrtvami, vzdrževal častno tudi v bodoče.

Poziv slovenskim domorodcem je imel sijajen uspeh. Vsi domorodci brez razločka stanú in politiškega mišljenja so polagali darove na Talijin žrtvenik, in také je bil v treh mesecih deficit poravnán,

društvo pa oteto propada. Društvo si je oddehnilo, storilo je sveto svojo dolžnost, ker se je na vso moč trudilo ohraniti do boljših časov to malo trohico narodne ravnopravnosti v deželnem gledališči kranjskem. Po vsi Sloveniji se je nabralo do 1800 goldinarjev, toda na ónih 500 vabilnih pisem sta pristopila društvu le dva nova člana, in blagajnikova želja, da bi imelo društvo vsaj tisoč zanesljivih podpornikov, ni se izpolnila, žal, da ostane bržkone tudi dalje *pium desiderium* vseh blagajnikov Dramatičnega društva!

V gledališki dóbi 1873./74. je priredilo društvo v deželnem gledališči 31 predstav; imelo pa je deželne podpore 2400 gld. Igralnih močij je bilo angaževanih 7, ostalim so se dajale igralne nagrade. Brez nagrade je sodelovalo 7 igralnih močij. Kakor prejšnja leta, darovali so društvu tudi to leto in pozneje nekateri rodoljubi knjige in garderobo.

V dóbi 1874./75. je izgubilo društvo več dobrih igralnih močij, vender je priredilo 30 predstav. Igralo je štirikrat na mesec. Dasi je bilo deželne podpore 2400 gld., vender se je borilo z velikimi težavami. Podporni odbor, ki je vzdrževal dramatično šolo, moral je v ta namen nabirati doneske to leto in prihodnja leta. Zunanji člani niso plačevali društvenine, in poleg tega slovensko občinstvo ni več takó marljivo hodilo k slovenskim predstavam, kakor je bila navada v prvih letih; prav to pa je bilo največ krivo, da je jelo Dramatično društvo bolehati na deficitu. Igralnih močij je bilo angaževanih 6, ostalim so se dajale nagrade. Brez nagrade je sodelovalo 18 igralnih in pevskih močij.

Zaradi spopolnitve igralnih močij so se pričele v dóbi 1875./76. predstave šele meseca novembra 1875. Društvo je napravilo predstav 28. Dežela je dala podpore 2400 gld. in 200 gld. kot nadomestilo za 13 gledaliških lož. Podporni odbor je nabral za vzdrževanje dramatične učilnice 130 gld. Igralnih močij je bilo angaževanih 7 in 1 kapelnik, drugi so dobivali nagrade; nekoliko jih je sodelovalo brezplačno.

Nič ugodneje se ni pričela gledališka dóba 1876./77. Predstave so se zavlekle do meseca novembra 1876. leta in to zaradi obravnave s posamičnimi igralnimi močmi, s katerimi so se morale skleniti take pogodbe, da niso preobčutno zadele društva in da so ugajale sodelujočim osebam. Predstav je bilo 25, deželna podpora je znašala 2400 gld., namestek za 13 gledaliških lož 171 gld. 62 $\frac{1}{2}$ kr. Podporni odbor je nabral 130 gld. 80 kr. Igralnih močij je bilo angaževanih 6 in 1 kapelnik.

V dóbi 1877./78. so bile angaževane samó 3 igralne moči in kapelnik. Stari igralci so odhajali, novi niso mogli hitro napredovati, in takó je odbor težko nadomeščal stare sile. Hvalno je torej omeniti g. Juvančiča, ki je več let brezplačno igral, in g. Antona Jeločnika, ki je takisto več let igral brez nagrade in vodil režijo ter je bil zató močan steber slovenskemu gledališču. Predstav je bilo 23, deželne podpore 3400 gld. in namestka za 11 gledaliških lož 241 gld. 23 kr. Podporni odbor je tudi nabral znatno vsoto (139 gld. 21 kr.). Igralnih močij je bilo angaževanih 3, drugi so igrali proti nagradi, malo njih brezplačno. Veliko podpornih članov je izstopilo, zakaj odbor je izbrisal vse óne, ki so bili z letnino že mnogo let na dolgu.

Do sedaj je Dramatično društvo vsaj častno živetarilo poleg podpore deželnega odbora. Toda društvo je zadel še hujši udarec nego leta 1873. Deželni zbor kranjski je skrčil leta 1878. podporo na 1000 gld. in takó zadal smrtonosen udarec slovenskemu gledališču. S takó majhno podporo društvo ni moglo plačevati igralcev in zató je koncem meseca septembra leta 1878. odpustilo vse glavne igralne moči. Takó sta ostavila slovenski oder: Fran Schmidt in Dragojila Odijeva; kapelnik in pevovodja Stöckl je šel že prejšnje leto iz Ljubljane; poslovila sta se od slovenskih desák Vincencij Vizjak in Josip Paternoster; Cilika Podkrajškova je umrla leta 1879., mladi igralci pa, ki so kàj obetali, porazšli so se. Takó društvo leta 1878./79. ni priredilo nobene javne predstave. Deželni odbor pa je skrčeno svojo podporo še posebe krstil z naslovom: »v podporo slovenskih literarnih in dramatiških namenov«, in sicer 600 gld. slovenskim dramatiškim igram,¹⁾ 300 gld. za tisek, 100 gld. za društveno knjižnico. Kakor se vidi, za predstave niti vinarja ne! Dramatično društvo si ni vedelo pomagati drugače: pogajalo se je z Ludwigom, ravnateljem nemškega gledališča v Ljubljani, ali bi ne nadaljeval slovenskih predstav, če mu Dramatično društvo za ta čas prepustí svojo garderobo, knjižnico, svoje lože in jeden del deželne podpore. Nemški vodja je to ponudbo velikodušno odklonil.

Takó je bil uničen trud prejšnjih let. One igralne moči, kar si jih je društvo vzgajilo, porazgubile so se; slovensko gledališče je bilo brez igralcev, in ako je hotelo Dramatično društvo misliti na predstave, morale je pričeti iz nova z diletanti.

¹⁾ Odbor je razpisal nagrado 600 gld. slovenskim dramatičnim igram, in sicer 400 gld. za večjo dramo iz kranjske ali sploh avstrijske zgodovine — to je bil pogoj deželnega odbora — in 200 gld. za najboljšo veseligojo.

In te bridke izkušnje si ni moglo prihraniti! Po dolgem odmoru se je zbralo okrog njega nekaj novih igralnih močij (Cerar, gospá Gutnikova, E. Skabernè, Gutnik, Gizela Nigrinova), priskočile so mu na pomoč starejše moči: A. Jeločnik, Valenta-Brusova, P. Kajzel, Namretova. Toda starejše moči so skoro odstopile, takó da so se predstave od leta 1880 do leta 1883. prirejale zgolj z diletanti. Prva diletantska predstava je bila dné 11. januarija leta 1880., in vsega skupaj so bile tega leta le 3 predstave. Od ónih 1000 gld., dovoljenih za leto 1880., izplačalo se je društvu le 400 gld. Poleg tega je treba omeniti, da se je slovenskega občinstva ljubezen do Dramatiškega društva močno ohladila.

Hudo je zadelo Dramatično društvo tudi to, da je smelo igrati le dvakrat na mesec. Deželni odbor je jemal polagoma nazaj, kar je dal nekoliko prej, ker mu je bil očiten namen ne podpirati slovenskega gledališča.

Slovenske predstave so bile v tem času redke. Leta 1880./81. jih je bilo 4, leta 1881./82. 10, leta 1882./83. 6, leta 1883./84. 13, leta 1884./85. 12, leta 1885./86. 13. Ker je moralo vse nazadovati, ni se nam čuditi, da čitamo leta 1881. imena slovenskih igralcev na nemško-slovenskem, torej dvojezičnem gledališkem listu.

V takih okolnostih je čisto umevno, da se je ljubezen občinstva do Dramatičnega društva močno ohladila, saj ni moglo društvo, kateremu so vrat zadržgali, dajati občinstvu tega, kar je želelo. Deželni odbor je videl dobro in ker ni precèj nakazati vse óne neznatne podpore, pozval je društvo z dopisom z dné 23. novembra 1880. leta, štev. 5836., da bi bilo jako primerno, če izdá društvo dobro knjigo zabavne ali poučne vsebine, ali pa, če se dá nagrada nadarjenemu domačemu pisatelju, da bi izdal znanstveno delo. V ta namen bi dovolil deželni odbor nagrado 600 gld., katera vsota je ostala po odšteti 300 gld. za izdavanje knjig in po odšteti 100 gld. za knjižnico od podpore za leto 1880. temu (Dramatičnemu) društvu odmerjena! Kakó napačno! Bilo bi pač bolje, da se je deželni odbor s tem dopisom obrnil do Matice Slovenske!

Na rečeni poziv je predlagalo Dramatično društvo z dopisom z dné 9. septembra 1881. leta, št. 5107., da bi se ta podpora podelila kot nagrada pisatelju, ki spiše slovensko poetiko. Najprimernejši društvu nameram bi bil estetiški spis o dramatični poeziji sámí. Toda tak spis bi bil premalo obširen in bi se premalo opiral na slovensko dramatiško književnost, katere je le malo. Z druge strani pa živo potrebuje naša književnost take knjige, iz katere bi sósebnó mladina

srednjih šol zajemala estetiški pouk o vsi poeziji. Odgovoril je deželni odbor, da se mu zdi važneje to, kar je izrekel že prej, nego izdava poetike; vendar da ustreže želji društva, privoli temu in izrazi željo, naj odbor brž ko mogoče najde in imenuje pisatelja, ki naj predloži natančen načrt namerjane slovenske poetike. V tem zmislu se je vršilo dopisovanje, pisarilo se je vse leto, za gledališče pa se ni storilo nič, in poetika se tudi ni izdala.

Z dopisom z dné 21. oktobra 1879. leta šte. 6020. je naznanil deželni odbor, naj se razpišejo nagrade za slovenske igrokaze, kateri se mu morajo predložiti v presojo. Dramatično društvo je razpisalo darila, oglasili so se pisatelji z izvornimi igrami, katere so se izročile deželnemu odboru. Takó se je deželni odbor zopet postavil za dramaturga slovenskemu gledališču, društvo pa se je moralo baviti s stvarmi, ki so ga odvracale od pravega namena. Nasvetovalo je, naj deželni odbor določi nagradi dvema relativno najboljšima igrama. In kaj je storil deželni odbor? Dal ni nobene nagrade, in slovenski pisatelji so odšli prazni.

Kakor ves národ slovenski, dohitela je tudi Dramatično društvo bridka izguba. Umrla sta dva zaslužna možá za slovensko dramatiko: Josip Jurčič in dr. Janez Bleiweis. Smrt je tudi pokosila marljivega prelagatelja Viktorja Eržena. Kakor sem že omenil, prepustil je deželni odbor gledališče Dramatičnemu društvu za dóbo 1882./83. le dvakrat na mesec, jedno nedeljo in jeden delavnik. Žalujé je vzprejelo društvo to na znanje, vidéč, da se mu kraté pravice jedino le na dobiček nemškemu gledališču. Deželni odbor je krčil predstave, manjšal podporo in je leta 1882. predlagal slovensko poetiko! Polemizoval je z odborom Dramatičnega društva o tem, ali naj se spiše po vzgledu Gottschallove ali Minkwitzeve poetike, in je končno, ker se ni mogel ogreti za poetiko, opozoril odbor na izdajo popolne zbirke slovenskih národnih pesmij, in sicer ako mogoče s pojasnjevalnimi pristavki! Za to delo bi bil pripravljen dovoliti veliko večjo podporo nego za izdajo poetike. Prekarakteristično!

Deželni odbor je dovolil društvu z dopisom z dné 30. novembra 1883. leta dve predstavi na mesec, z dostavkom, da se mora Dramatično društvo zaradi slovenskih predstav vsak mesec toliko prej sporazumeti z vodstvom nemškega gledališča, predno se obrne na deželni odbor zaradi dovoljenja in predno mu naznani dneve slovenskih gledaliških predstav, da deželni odbor lahko napové dovoljene dni sloven-

skih predstav vodstvu nemškega gledališča osem dnij prej. Kakor vidimo, vrnili so se Zöllnerjevi časi. Slovenski dramatik ni bilo pričakovati ničesar dobrega v starem deželnem gledališči. Dramatično društvo se ni držalo górenjega navodila, in zato ga je deželni odbor z dné 30. oktobra 1886. leta opozoril na pogodbo z ravnateljem Schulzem: »Bezüglich der für slovenische Vorstellungen reservierten Tage wird bestimmt, dass dieselben so rechtzeitig vom Dramatischen Verein im Einvernehmen mit dem Theaterdirector Julius Schulz dem Landesausschusse in Vorschlag zu bringen sein werden, auf dass der Landesausschuss dem Unternehmer dieselben stets 3 Tage vorher definitiv bezeichne, damit die Unternehmung in der Eintheilung des Repertoires nicht beirrt werde.«

To so bili prežalostni časi za slovensko gledališče! Toliko zaprek od vseh stranij, takó malo naklonjenosti od nemških deželnih odborikov, da mora človeka srce boleti. To bridko razmerje je trajalo do usodnega dné 17. februvarija 1887. leta, ko je pogorelo gledališče, v katerem niso Slovenci smeli igrati, kolikorkrat so želeli! Pogorele pa so tudi pravice nemških posestnikov lož.¹⁾ Nemško gledališče od ónega časa ni imelo pravega zavetišča v Ljubljani, Dramatično društvo pa se je preselilo v svojo staro čitalnico ljubljansko, kjer je prirejalo predstave do letos, ko se je preselilo v novo deželno gledališče. To je, takó vsaj upamo, namenjeno najprej slovenskemu národu v prosveto in slovenski dramatik v prospéh!

¹⁾ Posestniki lož v starem gledališči so hoteli svoje pravice do lož prenesti tudi v novo deželno gledališče. Deželni odbor jim ni priznal teh pravic, in zato so se obrnili do višjega upravnega sodišča, katero pa je stvar takó razsodilo, da posestniki lož, to so Nemci, ne morejo prenesti svojih pravic v novo deželno gledališče.

Okolo svetá.

Potopisne črtice. Spisal A. Dolenc.

(Dalje.)

V. Magelhaensov preliv, Punta Arenas in Buenos Aires.

b zori dné 15. vélikega travna smo dospeli do vhoda v Magelhaensov preliv. Zjutraj ob 8. uri se nam je pri solnčnem vzhodu razgrnil krasen razgled na velikanske goré, pokrite z večnim snegom in ledom. Ker so se menjavali prizori takó hitro in je bil vsak veličastnejši od prejšnjega, bili smo ves dan na krovu. Vožnja skozi preliv je precéj nevarna,

ker je ozek (meri 2—3 milje, največ 5—6 milj) in ima polno pečin in skal; tudi tok je precèj močan. Dosedaj še ni nobena država kàj žrtvovala, da bi se preliv izboljšal. Tù ni nobenih sidrokazov ni svetilnikov; mornar si mora pomagati zgolj z zemljevidi. Zató vozijo samó podnevi in ob lepem vremeni, ponóči pa se usidrajo kje v zalivu, kar pa ni kàj varno, ker so tla slaba za sidro in ker močnejši veter ladjo lahko vrže na kopnino. Tudi razsajajo v prelivu takó zvaní »williwaw«, namreč plazovi, kateri se večkrat utrgajo na gorah in prideró v morje; prav takó pogostoma ovira ladje megla. Vender se vsak parnik rajši pelje skozi preliv nego okolo rta Horna. Prvič prihrani mnogo pota, drugič je pri rtu Hornu vedno slabo vreme. Od zapada proti vzhodu je móči rt obpluti, ker plava ladja z vetrom; ako pa hoče od vzhoda proti zapadu, kakor se je hotel peljati Ivan Orth, treba je pričakati vzhodnih vetrov, in še je velika nevarnost, da zdajci ne pride vihar od zapada. Pri jako lepem vremeni smo se peljali skozi preliv. Toplina ni bila posebno nizka, dasi je bilo pozimi; najmenj je bilo +0,6° C. Prvo noč smo prebili v zalivu Churuca, kamor smo prišli ob 3. uri popóldne. Tukaj so zapisane na tablicah mnoge ladje, katere so šle skozi zaliv. Tudi mi smo izpostavili tablico z imenom naše ladje. Zaliv Churuca je na otoku Desolation, čegar ime ni brez pomena; neobljuden je, skalovit in ima slabo rastlinstvo. Drugi dan ob 7. uri smo se peljali mimo mnogih lepih in velikih ledenikov; jeden je sezal kàr do preliva. Proti póldne se je prikazal čoln z nekaterimi čolnarji. Hitro smo se mu približali in spoznali domačine z Ognjeníških otokov. Kadarkoli ugledajo ladjo, pridejo, da si kàj izprosijo. Naš poveljnik jih je ukazal vzeti na ladjo, da bi jih fotografirali. V čolnu od lubja in ličja so bili štirji moški, dve ženski in jeden otrok. Moški so takoj splezali na ladjo; žensk pa je bilo bržkone sram, ker so bile gole, ali jim pa možjé niso dovolili na ladjo. Odeti so bili v živalske kože, s katerimi so pokrivali najobčutnejše dele telesa. Nekateri so imeli raztrgan jopič ali hlače, katere so si izprosili od mimoídočih mornarjev; bili so gologlavi, dolge zamotane lasé pa so imeli povezane s travo. Nališpani so bili z majhnimi školjkami na usnjeni niti. Možjé so nas z znamenji prosili žganja in tobaka ter hoteli celó kože zamenjati za te stvari. Prácej so zahtevali »maches« (vžigalic), katere so jim zeló dragocene, zakaj brez njih napravljajo ogenj samó takó, da drgnejo les ob les. Končno smo jih hoteli fotografirati. Lahko si je misliti, koliko je bilo truda, predno so bili združeni v skupino. Vedno je ta ali drug kam zbežal, ker niso védeli, kaj se jim zgodí. Napósled jim je pokazal částnik nekovo drugo fotografijo in jim raz-

ložil, da hočemo tudi od njih imeti táko sliko. To so umeli in so mirno zrlí v stroj. V odločilnem trenutku je vzdignil naš poveljnik prst, da bi jih posvaril k miru; oni so pa mislili, da morajo tudi dvigniti prste, in res so jih. Vesel smeh se je razlegal po ladji, in ves naš trud je bil zaman. Napósled smo jih venderle fotografirali, toda slika ni bila predobra, ker niso bili mirni. Precèj truda nas je stalo, predno smo jih zopet spravili v čoln. Ti domačini nikakor niso bili takó veliki in močni, kakor se pogostoma číta o prebivalcih Ognjeniških otokov, nego bili so majhni in švepasti. Vender so med njimi tudi zeló veliki in močni možjé, kakor smo se prepričali v Puntí Arenas. Njih pasma biva južno od Magelhaensovega preliva, zlasti na Ognjeniških otocih in na otoku Inks Islandu. Tam so podivjali daleč od vsake omike. Kanibalstvo je med njimi prestalo, težko pa da popolnoma. Živé ob lovu in ribarstvu, ako pa ne ujamejo ničesar, zadovoljni so tudi z mrhovino; mimo tega jedó surovo mesó. Hiš nimajo, ampak prebivajo v luknjah in jamah, katere si samí izkopljejo, če ne morejo dobiti prírodnih otlin. Od mraza ne trpé mnogo. Belcem in tujcem so sploh zeló nevarni. Pred nekoliko leti so zgradili misijonárji pri njih postajo in učé otroke branja in pisanja.

Dné 16. vélikega travna popóldne smo se odpeljali dalje proti Puntí Arenas. To mesto pripada z zapadnim obrežjem Južne Amerike republikí čilski. Ustanovili so ga Nemci, kateri so se semkaj izselili, da bi iskali zlatá. Ko so našli dragoceno rudo, prihajalo je čimdalje več pustolovcev iz vseh strani. Tù so Čilci, Hrvatje, sploh mnogi Avstrijci, Angleži, Francozje, Nemci i. t. d. Čudili se nismo malo, ko smo stopili na kopnino in bili većinoma pozdravljeni v hrvaškem jeziku. Naseljenci so trgovci in krošnjárji, većinoma pa iščejo zlate rude, katero kopljejo severno od naselbine in na Ognjeniških otokih. Zemlje obdelujejo samó toliko, kolikor je potrebujejo. V Puntí Arenas je posadka iz Čila, katere general je zajedno guvernér, takisto glavna postaja za misijonárje, Indijance in prebivalce Ognjeniških otokov. Okolica je ravna, zadi pa hribovita. Pred nekaj leti so našli v bližini premog in précej zgradili do premogovnikov parni tramvaj; ker se pa delo bržkone ni izplačalo, opustili so vse. V Puntí Arenas je bilo o našem dohodu precèj mrzlo; našli smo led. Omeniti je treba pri tej prilíki takó zvaníh »gauchos« in pastirjev s pašnikov »pampas«. Sedla imajo lesena, pogrjnena z ovčjimi kožami, namesto stremen pa imajo dva velika lesena čevlja. Jahač nosi vedno lasos pri sebi, čegar jeden konec je pritrjen na sedlu, dalje debel jermen za bič in velike ostroge od železa.

Dné 20. vélikega travna smo se odpeljali po Magelhaensovemu prelivu. Zapadni del tega preliva ima ravno in peščeno obrežje brez vegetacije. Še isti dan ob 9. uri zvečer smo dospeli v atlantski ocean. Poveljnik je hotel iti skozi preliv Beagle k rtu Hornu in potem šele v Buenos Aires. Hotel je namreč pozvedovati po Ivanu Orthu. Ker mu je pa v Puntí Arenas guvernér povedal, da se je čilska ekspedicija, odpravljena v ta namen, vrnila brez uspeha, odpeljali smo se proti severu. Ponôči od dné 22. do dné 23. smo ugleдали falklandske otoke in se dné 23. vélikega travna zvečer usidrali v Port Albemarlú, kjer smo ostali štiri dni. Otoki so malone neobljudeni, samó na vzhodni stráni je naselbina Port Stanley, kjer biva tudi guvernér. Za našega bivanja ni bilo ondu žive duše, bili smo torej gospodarji popolnoma tuji zemlji. Okolica nas ni vabila na večje izlete, ker smo si jo lahko ogledali z griča in ker je jako ubožna, brez drevja in grmovja. Rase po nji zgolj nizka trava. —

Dné 27. vélikega travna smo odpluli okolo falklandskih otokov proti ustju vélikega toka La Plata, kamor smo prispeli dné 7. ržénega cvéta. La Plata privalí mnogo blata in peska v morje, takó da tukaj ni káj varno za ladje. Vso noč smo se prepeljavali na jednom kraju, drugo jutro pa smo najeli pilota in se odpeljali proti Buenos Aires. Dné 8. smo se peljali mimo mesta Montevidea. Ker se zaradi slabega vremena nismo mogli orijentirati, nasvetoval je pilot, naj se usidramo. Ob 5. uri popóldne smo se usidrali sredi mogočne rjavobarvene reke. Šele po dveh dneh smo se ustavili na sidrišči, 7—8 milj od mesta Buenos Aires. Zjutraj dné 11. ržénega cvéta smo se peljali skozi prekop v ladjedelnice. Po dolgotrajni vožnji, na kateri smo tudi nekoč zadeli, usidrali smo se poleg ključa. Prej so morali vsi večji parniki ostajati na sidrišči, 7—8 milj od mesta. Da je bilo to zeló neprikladno, to je jasno. Razpisali so veliko darilo za najboljši načrt novega pristanišča. Darilo je dobil španski inženér Madero. Vzporedno z obrežjem so sezidali jez in takó reko razdelili. V delu proti mestu so zgradili več basénov, kjer je prostora tudi največjim ladjam. Razven tega so izkopalí prekop iz sidrišča v luko. Sedaj sta dva baséna dovršena, dva se pa še dodelata. Toda prav sedaj se je delo ustavilo, ker je angleški družbi pošel denar.

Buenos Aires je stolno mesto argentinske republike in šteje okolo 600.000 prebivalcev, večinoma Argentinecev, Špancev in Lahov. Tudi Nemcev je dosti; bavijo se s trgovino. Našo vlado zastopajo ministriški rezident in generalni konzul baron Salzberg, honoralni konzul Mihanovič in vicekonzul Mikulicz. Mesto je veliko, prostrano in pra-

vilno sezidano. Ulice imajo lesen tlak; žál, da so izmerjene preozko. Tú je mnogo lepih trgov in prostorov, okrašenih s spomeniki, sohami in vrtovi. Hiše so lepe in zgrajene v več nadstropij. Znamenito je stolno poslopje, velika stolna cerkev, sezidana v grškem zlogu, borza, gledališča, sósebnó za laške opere, in angleško gledališče. V ozkih ulicah je do pozne noči prav živahno. Po vseh ulicah teče tramvaj in proizvóčuje velik ropot; zakaj izprevodniki dájó znamenja z rogovi. Njim se pridružujejo še pobalini, ki jih izvrstno posnemajo. Mesto delé ulice, zgrajene pravokotno druga proti drugi, na več delov, také imenovane »quadre«. Na vsakem križišči stójí stražár. Buenos Aires ima mnogo bogatih rodbin, većinoma španskih in argentinskih; še več pa ljudij, ki si od danes do jutri prosijo vsakdanjega kruha. Zlasti takrat, ko smo bili mi v mestu in je bila denarna kriza, bilo je na tisoče in tisoče postopačev.

Četrť ure po železnici od Buenos Aires stójí na ustji vélike reke mesto La Plata, katero je sezidala vlada pred sedmimi ali osmimi leti. Stalo je ogromno denarja. Vlada pa le ni dosegla, kar je hotela, da bi se namreč več rodbin preselilo v novo mesto in da bi se také odvrnil vstanek. Razven uradnikov, kateri so morali v La Plato, preselil se ni nihče, také da so prelepe palače in hiše sedaj kár prazne. Mesto je sezidano za kakih 50.000 prebivalcev. V njem je velik muzej, lepa zbirka prastarih živalij, sósebnó pasancev. Ulice so široke in se sečejo pravokotno. Hiše so većinoma jednonadstropne. Med njimi so raztresena javna poslopja, bogato okrašena z balkoni in kupolami. Kolodvor je nekamo podoben tržaškemu. Železnica v Buenos Aires drží preko také zvanih »pampas«, kjer živé tudi srne in noji. Lové jih káj radi in sicer na konjih, oboroženi s puškami in samokresi. Divjačino zasledujejo, dokler ne onemore, ali dokler je smrtni strel ne reší zadnjih naporov. Gauchos lové z običnimi »bolas«, to so močni jermeni, na katerih so pritrjene svinčene krogle. Bolas mečejo prav dobro, ali ubijejo žival, ali pa se ji jermen zamotá med noge, da pade. Južnoameriški noj je zeló obljuhljena divjačina; ker ga je težko ujeti, zató je lovcu velika čast, kadar ga venderle zasači.

Ko smo bili v Buenos Aires, upor še ni bil končan. Ljudstvo z novoizvoljenim predsednikom dr. Pellegrinijem ni bilo zadovoljno in bivši predsednik-namestnik, general Mitre, imel je mnogo pristašev, Dné 9. ržénega cvéta so se bali velikih izgredov. Takrat so namreč slavili združitev argentinske republike, vender je minil dan precěj mirno. Slavnosti so se udeležile vse tuje vojne ladje, kar jih je bilo v pristanišči. Že na predvečer so priredili nasprotniki dr. Pellegriniju mačjo

godbo. Predsednik je prišel pred vrata in jih je odločno zavrnil; nato so odšli. Drugi dan so bili na vseh ogljih predsednik in njega ministri naslikani z živalskimi glavami in dolgimi repi, predsednik pa je imel oslovski obraz. Na slavnostni dan je bila služba božja v stolni cerkvi, potem pa se je vršil pred stolnim poslopjem vojaški ogled. Ko se je predsednik prikazal na balkonu, začelo je ljudstvo zvižgati; drugih izgredov pa ni bilo.

Dné 18. malega srpana je sklenil naš poveljnik odpluti. Ker je bila pa voda prenizka, morali smo odhod odlagati od dné do dné. Najneprijetneje nam je bilo za denar. Zamenjati smo ga morali z argentinskim; ker pa tega ne vzprejemajo nikjer drugje, morali smo vsak večer vse zapraviti. Dné 20. se je voda dvignila, in poveljnik je ukazal odpluti. Toda ko smo iz težka prišli iz mesta, tedaj je voda zopet upadla, in ustaviti smo se morali. Šele dné 23. se je dvignila, in srečno smo dospeli v sidrišče. Tù smo se zopet usidrali, da smo dočakali čolne, katere so vlekli parniki za nami. Drugi dan smo odpluli po La Plati proti ustju in se zvečer usidrali pred mestom Montevideom. Odšli smo pa že drugi dan, in zopet se je pričelo jednolično pomorsko življenje, katero je trajalo mesec dnij na daljnem poti proti Sv. Heleni.

VI. Sv. Helena, Ascension in Porto Grande.

Gorati otok Sv. Helene je okolo 9 morskih milj dolg in 5 milj širok, po nekod jako strm in ima jedino pristanišče pri mestu Jamestownu. Angleži so imeli svojega nasprotnika res v kletki, kamor drži samó jeden pot. Različna čustva so nas obhajala, ko smo se bližali temu otoku. Že nekaj dnij smo govorili zgolj o slavnem jetniku, ki je sklenil na njem viharo življenje svoje. Popóldne ob 4. uri smo se usidrali pred Jamestownom, ki šteje nekaj tisoč prebivalcev. Večinoma so potomci zamorcev; belih družin je malo. Razven tega je tukaj precejšnja angleška posadka, razdeljena po različnih trdnjavah. Nje poveljnik je zajedno guvernér na otoku. Mesto je proti morju zavarovano z jarkom in zidom. Tudi gorski vrhovi nad mestom so utrjeni. Otok je svojina Angležev in je sploh v vojaškem oziru zeló imeniten, zakaj ob vojski daleč od domačega obrežja se zatečejo ladje lahko sèm in se preskrbé s premogom in živežem. Iz mesta smo se napotili proti Longwoodu, nekako 4—5 angleških milj od Jamestowna. Pot je po dolini precèj strm in drži mimo prvega stanovanja Napoleonovega. Sedaj je tam snažna lesena hiša sredi košatega drevja; trgovec iz mesta prebiva v nji. V tem kraji se je zdel Napoleon Ang-

ležem premalo varen, ker so ga skoro odvédli dalje. Po jednourni hoji smo dospeli v Longwood. Na levi stráni je globoka dolina, kjer je v senci nekaj pinij, grob Napoleona I. Tukaj je bil njega najljubši prostor in konec njegovih izprehajališč. Imeli so toliko časti, da so ga semkaj položili k zadnjemu počitku. Grob je precěj preprost. Čézenj so položili kamenito ploščo in jo obkolili z zeleno ograjo, ob nji pa so zasadili nekaj pinij in vse skupaj zagradili z lesom. Ta prostor so kupili Napoleonovi sorodniki in ga oskrbujejo. V zagrajenem prostoru je studenec, katerega je našel Napoleon. V leseni koči je knjiga za tujce, kamor smo se vsi vpisali. Od tod smo se napotili k hiši možá velikana. Sedaj je zopet popravljena, prej pa je rabila krčmarju za klet. V nji prebiva francoska rodbina, ki jo oskrbuje. Hiša je precěj velika in ima vse sobe za imovito pohištvo. V sobi, kjer je Napoleon umrl, postavljeno je njega poprsje, povzeto na smrtni postelji. Dalje je soba za biljard, spalna soba, kopalna soba; največja soba pa je knjižnica. Okolo hiše je vrt, katerega je Napoleon obdeloval kár najskrbneje.

Popóldne ob 5. uri smo odšli z otoka Sv. Helene in odpluli proti Sv. Ascensionu. Vožnja do Ascensiona je trajala šest dnij. Imeli smo vedno lepo jasno vreme; vozili smo 5—6 milj na uro. Čimdalje bolj je bilo vroče, in dné 1. vélikega srpana smo zopet oblekli poletne obleke. Toplomer je kazal 25° C. Dné 1. vélikega srpana smo ugledali Sv. Ascension, ker pa do večera nismo mogli priti do njega, križali smo vso noč in se šele drugi dan usidrali pred mestom Georgetownom. Nekateri částniki bi se bili radi prepeljali na kopnino, toda zaradi prenemirnega morja niso mogli nánjo. Po obedu so še nekateri gospodje poskusili na zemljo, in res se jim je posrečilo. Potem pa je bila vožnja na kopnino prepovedana, in zadovoljni smo morali biti z razgledom raz krov. Otok je manjši od Sv. Helene in mnogo siromašnejši. Da je ognjeniški, spozná se na prvi pogled po rdečkasti barvi stožkovitih gorá. Vse je ugaslo. Otok je svojina Angležev, kateri imajo na njem majhno posadko; razven te ne biva na otoku nihče, ker so Angleži zaradi nedostatnega živeža prepovedali vsako naselitev. Mesto Georgetown ima nekaj hiš in skladišč. Živež pa morajo dovažati, ker ga na otoku ne pridelajo skoraj nič. Vender zahajajo angleški částniki radi na otok, sósebnno mladoporočeni, da v miru prebijejo prvi čas svojega zakona. Zanimljivo je, da se ikré na otoku velike želve. Lové jih takó, da skočijo iz zasede nánje in jih obrnejo na hrbet, potem pa jih prenesó v posebne ribnike. Vse to je v rokah angleške posadke, ki strogo pazi na to, da se živali ne

prepodé. Ladje, katere privéde pot mimo Georgetowna, prav zató angleške razstave niti ne pozdravljajo s strelí. Zató pa dobi vsaka bojna ladja želvo v dar. Tudi nam so darovali jedno, tehtala je 8 angleških stotov. Drugi dan smo jo zaklali, in ves štab je imel izvrstno želvino juho. Čepinjo in kosti smo spravili za dunajski dvorni muzej. Želva je imela sto let, bila je pa takó trdnega življenja, da je še drugo jutro, ko smo jo zaklali — prerezali smo ji srce — silno bila okolo sebe.

Popóldne ob 5. uri dné 2. vélikega srpana smo odpluli dalje. Vožnja od Sv. Ascensiona do Sv. Vincenta, 1600—1700 morskih milj dolga, trajala je 16 dnij. Grozno nas je nadlegovala vročina, takó da nam v carréji kár ni bilo živeti. Od Sv. Ascensiona smo se hitro bližali ravníku, katerega smo prevozili dné 7. vélikega srpana ob 10^{1/4} ure zvečer, 20° zapadne dolžine. Takó smo se ločili južne poloble kjer smo prebili 10^{1/2} meseca.

Dné 15. vélikega srpana ponóči smo se peljali mimo otoka Tago, kateri je najjužnejši otok capverdske skupini. Ponóči od dné 16. na 17. smo prišli blizu otoka Sv. Vincenta in se prihodnjega dné peljali v prekop med otokoma Sv. Vincentom in Sv. Antonijem. Šest dnij smo potem ostali v Portu Grande, glavnem mestu na Sv. Vincentu. Mesto je sezidano na prekopu med obema omenjenima otokoma, katera pripadata capverdske skupini. Vsa skupina je ognjeniškega izvora. Sv. Vincent je gorat; gore se odlikujejo z ostrimi vrhovi in zarezami. Otok je malone brez rastlinstva, in živež morajo večinoma dovažati z bližnjega rodovitega otoka Sv. Antonija. Porto Grande šteje nekaj tisoč prebivalcev, večinoma Kreolcev in zamorcev. Maloštevilne bele rodbine se bavijo s trgovino. Jedinó zabavišče za večer je bil takózvan »passia tempo«, kjer so se uprizorili národní plesi. Navadno so bile ondu zbrane vse črne lepotice iz mesta. To zabavišče smo si ogledali jedenkrat in dosti smo ga imeli.

Dné 24. vélikega srpana smo odpluli proti mestu Puntí Delgada na Azorih, kamor smo pa zaradi neugodnih vetrov dospeli šele dné 16. vinotoka.

(Konec prihodnjič.)

Gradišči pri Dvoru in Mačkovci blizu Žužemberka.

Spisal Jernej Pečnik.

Premnoge prazgodovinske naselbine, katere nahajamo po vsem Kranjskem, zlasti na Dolenjskem, pričajo nam, da je bila deželna naša že 500 in več let pred Kristusom naseljena malone prav takó gosto, kakor je dandanes. Četrť ure od vasi Dvora se na severovzhodni strani dviga na strmem griči znamenito gradišče. Ko pridem leta 1885. nalašč raziskovat te kraje, zvém, da je bil na tem griči nekdanj grad, in še dandanes se imenuje kraj »Gradišče«. Na óni višini sem našel dobro ohranjeno trdnjavo, prazgodovinsko bivališče, napravljeno izvestno tisoč let pred Kristusom. Vrhú griča je ves prostor visoko obkoljen s kamenitim nasipom, ki se je ohranil takó dobro, da prideš težko čézenj. To gradišče je imelo dva vhoda, jednega na severu, drugega na jugu. Pri vhodih je nasip navadno veliko višji, in vsak vhod je takó širok, da je bilo móči skózenj voziti v gradišče; torej so vsekakor že imeli vozove. Toda ne samó tukaj, nego na vseh prazgodovinskih stanovanjih sta samó dva vhoda. To móčno stanovanje meri v obsegu do 2000 korakov. Sredi nasipa so bržkone stanovali nad petsto let prazgodovinski rodovi. Dobro se pozná, kje so stale kočé nekdanjih prebivalcev, vse lesene, zakaj národje, bivajoči na Kranjskem, sploh še niso poznali zidú. Ondu sem našel 2 m globoko zgolj odpadke nekdanjih ljudij, vse polno lončenih čepinj, kostij vsakovrstnih zverin, vretenca za prejo i. t. d. Sósebnó je na tem gradišči dôkaj železne žindre, znamenje, da so bili tukaj izdelovalci železa in železnega orožja. Izvestno na vsem Kranjskem ni toliko ostankov železne rude kakor na tem kraju in na gradišči pri vasi Korito poleg Dobernič, ne nad poldrugo uro daleč od Dvora. Na teh gradiščih so bile že davno pred Kristusom kovačnice za železo, to pričajo ogromni ostanki, katere lahko pokažem vsak dan. Četrť ure daleč so bile še nedavno fužine za železo na Dvoru, kakor so bile že blizu pred 3000 leti. Na sredi dvorskega gradišča je grozno globoka kotlina, 300 korakov v obsegu. Ljudje mislijo, da so v nji zakopani težki vozovi denarja, ker so baje videli že vsakovrstne prikazni; zató imenujejo to kotlino »hudičovo kotlino«. Čestokrat že so šli vánjo denar kopat, toda dobili ga niso, pač pa lepe kamenite plošče. Na vzhodni strani, kakih deset minut od Gradišča, na košenicah gospé Pokove iz Žužemberka, odkril sem po daljšem ogledovanji do dvajset gomil in našel v jedni veliki gomili nad petdeset mrličev. Bilo je v nji tudi sedem bronastih kotlov, izmed katerih se vidijo nekateri v deželnem muzeji; takisto sem našel lep, toda žal, móčno poško-

dovan šlém, jako lepe koralde od jantarja, nekatere debele kakor jabolko, čuden železen meč, kakeršen še ni bil nobeden najden v gomilah na Kranjskem, veliko fibul in drugih znamenitih starin. Takó je imela ta gomila doslej največ starin, kar se jih je odkrilo na Kranjskem, zakaj toliko bronastih posod niso našli še nikjer; poleg tega sem našel v nji šlém, sulice in jako velike sekire iz domače tvornice. Razkopaval sem še nekatere manjše gomile in našel vsakovrstnih starin, zlasti lepe okraske nekove ženske. Okolo vratú je imela lepe bronaste verižice s precěj velikim bronastim konjičem. V drugi veliki gomili so bili zakopani zgolj vojaki, izmed katerih je imel vsak po dve sulici, sekiro in nož; le škoda, da je železo že zeló končano. —

Na južni stráni, ne četrť ure od tega gradišča, stojí vas Mačkovce. Tukaj vidiš ostanke razsutih hiš iz časov rimljanskih. Veliki kupi kamenja leže na razvalinah, dasi so vse hiše s cerkvijo vred zidane iz razvalin. Popolnoma se pozná, kje so stale hiše prazgodovinskih prebivalcev; zidovje je iz rimskih dób, vendar ni rimsko delo, ampak zidali so tukaj podjarmljeni rodovi, stanujoči na gradišči. Najčudneje pa je, da ni po vseh dolenskih gradiščih najti najmanjše rimske starine, kakor je to navadno po Notranjskem, akotudi so morali podjarmljeni prebivalci rabiti rimske posode. Mnogo pa je tudi na Mačkovci rimskih novcev in drugih stvarťj. Na vaških njivah je kakih pet gomil, kjer so pokopani prebivalci z gradišča. Sploh mora biti v okolici še dosti starin. Ko so pred nekaj leti ob Krki proti vasi Kot delali apnenico, našli so rimski grob in v njem srebrno verižico, srebrn prstan, lépo srebrno fibulo in nekoliko srebrnih novcev od Antonina. Bržkone je bil ondu pokopan znamenit vojak, kateri je poginil pri obleganji rečenega gradišča. Prazgodovinci imajo povsod jednake grobe, jednako orožje in jednak nakras; samó to je razložek, da v ubožnejših grobovih ni drugega nego lončene posode, ki pa so pri bogatinih sevéda ličnejše, navadno bolj rdeče, s svinčenastim pasom prevlečene.

Po nekaterih krajih so mrliče tudi žgali, n. pr. na Vačah, v Mokronogu, pri Sv. Marjeti, Podzemljo, dočim so jih drugjé kár pokopavali. Le-tí so bogatejši od sežganih, kar pa ni nič čudnega, zakaj s sežganimi trupli je zgorel tudi okrasek, katerega so imeli pri sebi. Pri Dvoru so pokopani zgolj celi mrliči, katerih trupla so obložena s kamenjem. Pepel sežganih mrličev je shranjen večinoma v lončenih posodah, pokritih s kamenitimi, često velikimi ploščami, ostanki sežganih kostj pa so poleg velikega lonca s pepelom v skledi ali v drugem lonci. Med pepelom se nahajajo slabe sežgane malenkosti, dočim se navadno le pri kostéh dobivajo okraski dotičnega mrliča. V drugi, takó zvani latenski dób, vidimo vso

drugačno šego: vsa trupla so sežgana. V zemljo so izkopane luknje, in vánje so položeni ostanki sežganih mrličev; poleg njih pa nahajamo okraske, orožje i. t. d.

V Krškem, meseca sušca 1890. leta.

Koroša, Korošica, Korošec.

Miklošič v etym. wört. 131 piše: »*Korontü*: magy. Koront Kärnten aus koratb, das in dem ein celtisches volk bezeichnenden carantani steckt. Der name lautet bei Nestor chorutane (choratane): davon stammt Kdöröséc Kärntner, vielleicht für korōčeb, asl. *horąštaninb.«

Korošec za Koročec se zdi meni čisto neverjetno zato, ker *š* nikoli ni za *č* od *tj* + vokal v naši slovenščini, dasi je v stari slovenščini *š*. Poglejmo:

lent-ja	stsl.	lešta	nsl.	leča,	nikoli:	leša,
pit-ja	„	pišta	„	piča	„	: piša,
plut-ja	„	plušta	„	pljuča	„	: pljuša,
svēt-ja	„	svēšta	„	sveča	„	: sveša,
sreṭ-ja	„	srešta	„	sreča	„	: sreša,
vent-jb	„	vęšto	„	več	„	: veš,
po-svēt-jenb	stsl.	po-svēštenb	nsl.	posvečen	nikoli:	posvešen,
hot-ješi	„	hošteši	„	hočeš	„	: hošeš,
mat-jeha	„	mašteha	„	mačeha	„	: mašeha,
doma-tjb	„	domaštōnb	„	domāč	„	: domaš,
baḡa-nt-je	„	baḡašte	„	bodōče	„	: bodōše.

Po tem takem od Korat-ja more biti le Koroča, govori se pa Koroša, torej je Koroša narejeno nekako drugače.

Zraven Korošic, Koroša, Korošica ima Murko še besedo *Koroškinja* (str. 770). To je izvedeno od adjektiva korošk(i) s sufiksom *inja*, pa dovodi človeku misel, da je morda Korošec za Korošec.

Znano je, da se daleč po Slovenskem za *šč* govori *šč*, *šč* nastaja od *skj* + vokal in od *stj* + vokal, postavimo:

tisk ē(-ja)-ti	stsl.	tištati	nsl.	tiščati	tišati
pisk-ēb(-jalb)	„	pištalb	„	piščal	pišal
isk-ješi	„	išteši	„	iščeš	išeš
slovenbšk-ina	„	slovenština	„	slovenščina	slovenšina,
kost-jak	„	koštakb	„	koščak	košak
kost-ēnb(-janb)	„	koštānb	„	koščén	košén

gašt-ja	stsl. gašta	nsl. gošča	goša
kr̥st-jen̆	„ kr̥šten̆	„ krščen	kršen i. t. d. ali
tudi: kost̆ + ica	„ *koštica	„ koščica	košica i. t. d.

Ali tako razlaganje bi moglo veljati za silo le tedaj, ko bi zraven Korot ne bilo tudi osnove *Koroh* (stsl. *Korahъ). To pa podajata besedi *Koroha*, *Korohnja*, katerih omenja Miklošič v navedenem delu v nachträge, berichtungen na strani 426. Tukaj pravi: „Korontū: nsl. Korošica, *Koroha*, *Korohnja* Kärntnerin, im westen^e. S tem dodatkom bržčas molčé izpravlja, kar je rekel spredaj: Korošec vielleicht für Korošecъ. Torej je Korošec, Korošica, Koroša izvajati od osnove *Koroh* čisto po pravilu, in Korošec ne more biti za Korošec. Od tod sta izvedeni tudi besedi *Koroha* in *Korohnja* (pravo: *Korohinja*). — Primerjaj malo Prešérnovnega Korošca Valjhúna s po-vestniško pisavo *Valdungus* in *Valhunus*.

M. Valjavec.

Slovarski páberki.

Nabral v ljutomerski okolici in med ogerskimi Slovenci prof. Fr. Magdić.

(Konec.)

Vněmar. Vněmar človek, nachlässiger Mensch; on je z denarji preveč vněmar, preveč zapravlja.

To je naš kan in namen (ogersko-slov.) To smo se namenili.

Bira = die Sorte; take bira ljudje. Vse to blagó je jedne bira.

Zlji = poslednje žito, ki odpada, kadar ga vejajo.

Odtod, odsod = od tukaj, od tam. Ravno opóldne smo tam odsod šli.

On za to nič ne gane = ne méni se za to.

Nestanoma (ogersko-slov.) = neprestano.

Sohtati. Sohta óni, kdor razvnet káj blebetá.

Prislediti komu = komu blizu priti; n. pr. Takó je hud nánj, da bi mu niti ne prisledil.

Péh (iz phati) = bät.

Bajilo = Zaubermittel.

Ril = razžagano deblo.

Loški, a, o = necepljeno sa'jno drevó. *Loščica* = divje sadno drevó; *loščna* divji sad.

Tir, -i, steza v snegu. *Tiríti* = delati takšno stezo. *Celec* = sneg, ki je še popolnoma cel; odtod: po tiri iti; celec'gaziti. Gaz, ki je ni popolnoma razhojena, kjer se še vidijo stopinje, imenuje se *stope*.

Zútrč (sattrčiti) = zamašek, zamašiti.

Raslika = šibica, mladika.

Komu veter napraviti = koga ugnati v kozji rog.

Klukati = potrkati.

K sebi, od sebe = na levo, na desno. Kadar prideš na cesto, obrni se k sebi.

Gor, dol = proti severu, proti jugu. Ptice dol leté.

Smijali se bodete, da bodete po bedrah pokali = izredno se bodete smijali.

Skrben človek = priden človek.

Idem k njemu, samó da se mu pokažem = Besuch machen.

Lastiven gospod = samosvoj gospod, kateremu nihče ne zapoveduje (ogersko-slov.).

Z blagom ladati (ogersko-slov.) = mit seinem Gut frei schalten und walten.

Skasljivec (ogersko slov.) = licemerec.

Tečas — dokiš = so lange — bis. Čakaj tečas, dokiš se vrnem.

Hip = Zeitpunkt. Ne vé m, katerega hipa pridem.

Na duže pustiti = aufschieben.

Ováci = sicer (tudi: brez vzroka, brez povoda). Plačaj, ováci ne dam. Jaz sem to samó takó ováci rekel, ich habe dies nur nebenhin (ohne Grund zu haben) gesagt

Videti se komu kàj = prijati. Meni se to nikakor ne vidi. Meni se to dobro vidi.

Odzdaleč = iz daleka, od daleč.

Drtinka, drtinčica = drobtina (kruha).

Ogizavec = obrekovalec.

Svetstvo (ogersko-slov.) = Sacrament.

Skrivomá = im Hinterhalt.

Strele nalekujejo na tetivo (ogersko-slov.) = sie legen die Pfeile zurecht auf die Sehne.

Nadigniti se na kàj (ogersko slov.) = sich an etwas machen. Na delo, na pobožnost se nadigniti.

Neutegoma (ogersko-slov.) = unvorbereitet, aus dem Stegreif. Neutegoma je govoril, pa mu vender ni jedna beseda ni zaletela.

Heja, huja (ogersko-slov.) = Hetz. Unterhaltung.

Obvrh toga (izg. obr toga) = poleg tega, vrhu tega.

To bi tedaj stalo povprek = dies würde demnach allgemein gelten.

Izdaj = še sedaj, še vedno. Tolikokrat sem mu že pravil, pa še izdaj ne veruje.

Zmès = dabei, darunter. V žitu je kukolj zmès. Ako ti je vino premočno, pij vodo zmès. Tu je vsega zmès, hier ist allerhand beigemischt.

Ròkovat, -i = snopič rastlin, šibic, kolikor je mōči prijeti.

Pikec = igle iglačestega drevja.

Shòdci (izg. shòci) = čebele, katere gredó iskat pripravnega kraja, predno roj izleti.

Književna poročila.

VII.

Izvestja muzejskega društva.

Muzejsko društvo je tudi letos izdalo svoja izvestja v treh zvezkih; prirodoslovni obseza poslednji del obširne razprave g prof. *V. Vossa* »*Mycologia Carniolica*« in drugi spis g prof. *Ferd. Seidlna* »O podnebji kranjske dežele«. Ostale razprave imajo do malega zgodovinsko vsebino. Nekatere so našim čitateljem že znane iz poročil o društvenih predavanjih, zato bomo poročali v nastopnih vrsticah samó o spisih, katerih še nismo oznanili.

Tem pripada gosp. *K. Črnologarja* »Nagrobni spomenik vojvodinje Viride v Sètičini«. V steno nekdanje samostanske cerkve je vzdian pridvižen kamen, kažoč zmaja, v čegar žrelu tiči dete do prsij. Hitzinger in drugi pisatelji trdè, da je to nagrobni spomenik vojvodinje Viride, ki se je bila po smrti svojega možá Leopolda III. (leta 1386.) preselila na Kranjsko in nastanila v gradu, stoječem ondu, kjer je dandanes cerkev Sv. Lamberta pri Pristavi v šentvidski župniji. Ker je bila velika dobrotnica sètiškemu samostanu, pokopali so jo v samostanski cerkvi na evangelijski stráni vélikega darilnika. V spominu národa živí Virida še dandanes kot »grofinja s Pristave«. Črnologar dokazuje iz različnih vzrokov, da napomenjeni kamen ni pristen nagrobni spomenik Viridin, toda mogoče je, da je kos prvotnega spomenika.

»Gospodarstvo in hišni red kartuzijanskega samostana v Bistri leta 1659.« se zóve razprava g. prof. *Ž. Wallnerja*, posneta iz urbarja, katerega je sestavil tedanji priyor baron Cirijan. Iz vsega vidimo, da se je trudil imenovani priyor svojim podložnikom zmanjšati davščine, vendar pa zajedno pomnožiti dohodke samostanskih posestev. To je dosegel s tem, da je pravično razdelil desetino in tlako. Natanko je bilo določeno, koliko rži, pšénice, ovsá, prosá, jajec in surovega masla so dajali na leto posamezni kmetje in katero tlako so morali opravljati. Vrdocvi so prepeljavali na ladjah redovnike v Ljubljano in nazaj, Pakovci so vozili žito iz ljubljanskega

dvorca na Bregu v samostan, Izanci so trebili jeze in jarke tik samostana, Begunjci (pri Cerknici) so lomili kamenje in žgali opeko. Prezanimljiv je hišni red kartuzijancev, ker kaže, kakšno hrano so imeli redovniki, kakšno hlapci, tlačani in delavci. Vsak redovnik je dobil zjutraj in zvečer ročko rdečega terana in kruha, kolikor ga je hotel jesti, pri slovesnih povodih pa zlate vipavščice in belega terana. Da so gospodje živeli kaj dobro, vidi se iz tega, da so postavili vsak dan po štiri jedi na mizo, ob praznikih celó pet; sósebnó so se jim prilegali raki, orehi, jabolka, kostanj, sir in mrzle pečene ribe. V adventu in postu so jedli samó jedenkrat na dan, zató pa so dobili pet jedij; semtertja tudi testenico, torto ali strjene ribe. Vsi so imeli isto hrano, prijor kakor hišnik, le kadar so bili povabljeni gostje, bila je izjema, toda prepovedana je bila vsaka zaprava, »da se ne pohujšajo gostje in ne žali Bog.« Uradniki samostanski z drugim služječim osebjem vred so prejimali primeroma pičlo plačo: dvorni tajnik 30 gld., jezni hlapec 22 gld., kuhar 20 gld., kletar, ki je bil zajedno málinar, pek in žitničar, 17 gld., ribar 12 gld., njega hlapec 8 gld. in primerno hrano; kadar prineseta veliko rib, dobí vsak še merico vina; ako sta lena in prineseta le malo, ustavi se jima vino in kaznujeta se z ječo. Poleg teh sta redno dobivala letno plačo: odvetnik 12 gld. in sollicitator 10 gld. Pred letom 1659. je bila navada, da je prijor podaril o Božiči pšenično »štruco« deželnemu glavárju, deželnemu upravitelju, vice-domu, škofu, deželnemu pisárju, odvetniku, sodniku, županu in nekaterim drugim. Ker so ga zaradi tega šegavo zbadali, odpravil je ta dar, rekši: »Meni je malo do tega, kaj ljudje žlobudrajo, Bogú bi bilo ljubše, ko bi se toliko žita dalo siromakom vbogajme.«

»Zgodovinski pobirki iz loškega okraja« slóve spis g. dr. Fr. Kosa, ki nam na podlagi zgodovinskih dokumentov, katere je dobil v svojino pred nekaterimi leti, navaja imena, pravice in dolžnosti imenitnejših oseb, ki so živele po loškem gospodstvu v 16., 17. in 18. stoletji. Najvažnejša oseba v vsem gospodstvu je bil oskrbnik, zajedno upravitelj in sodnik. Kot upravitelj je skrbel za to, da so podložniki plačevali razne davščine in izvrševali mnogovrstne služnosti, kot sodnik pa je v prvi stopinji razsojal njih prepire. Za oskrbnikom je bil najimenitnejši uradnik sodni in protipisár, ki je kot sodnik ali pa kot upravitelj nadomeščal svojega glavárja. Za temi prihajajo žitničarji, graščinski sollicitatorji in odvetniki. Na čelu loške mestne uprave je bil mestni sodnik, ki je vodil sodne razprave in razsojal razne prepire loških meščanov. Precěj važna oseba v mestnem zboru je bil mestni pisár; zakaj le-tá je sestavljal in spisoval razna pisma v imeni mestnega sodnika. Dalje navaja g. pisatelj duhovnike, župane, logarje in selske sodnike loškega gospodstva, napósled pa še mero in denar,

ki sta bila obična okolo Škofje Loke v imenovanih stoletjih. Ves spis ima za upravo in zgodovino kranjske dežele mnogo zanesljivega gradiva.

G. prof. *Ž. Apih* je s svojim spisom: »K zgodovini novomeški v 18. veku« spopolnil zgodovino Novega Mesta g. prof. J. Vrhovca na podlagi listin, katere je našel v arhivu vis. c. kr. ministerstva za uk in bogočastje. Sosebno razpravlja pravdo, katero so imeli oo. frančiškani zaradi prispevka iz mestne blagajnice, obljubljeni jim v pogodbi z dne 27. avgusta 1746. leta, pri tem pa vpleta mnogo zanimljivih podatkov, ki razjasnjujejo gospodarsko razmerje in gnile finance Novega Mesta v 18. stoletji.

G. prof. *S. Rutar* nam podaja v spisu: »Sv. Križ vipavski« najimennitnejše dogodke iz zgodovine Sv. Križa, Ajdovščine in nekaterih drugih krajev vipavske doline, in sicer od časov, iz katerih imamo prva zanesljiva poročila, do današnjega dne. Vipavska dolina je bila že za Rimljanov gosto obljudena, kakor pričajo rimski zidovi in napisi v Ajdovščini in rimske izkopine v okolici tega trga. Za ljudskega preseljevanja so razni narodje plenili in pustošili po Vipavi, in šele v drugi polovici 10. stoletja so se časi toliko pomirili, da so ljudje razkopavali ledino in obdelovali zemljišča. Dolgotrajna doba zunanjih nemirov je vzrok temu, da imamo v srednjem veku pozne novice o vipavski dolini. Sveti Križ navaja prvič nekova računarska knjiga (rationarium) goriških grofov z leta 1398, v kateri je zapisano, da je pripadal ta kraj sodišču goriškemu in plačeval davščine v goriški urbar. Drugič je omenjen Sv. Križ leta 1483., ko je dal zadnji goriški grof Leonhard zgraditi tamošnji tabor. Leta 1504. je cesar Maks za posojilo tisoč goldinarjev zastavil šentkriško župo Vitu della Torre in nedolgo potem ji je podelil »obmirje«, t. j. obmejen prostor s tržnimi pravicami. Iste slobščine so dobili tudi Ajdovščani. Mnogo se je izpremenilo v župi Sv. Križa, ko so leta 1508. posedli Benečani Gorico ter do meseca junija 1509. leta pobirali desetino in druge pristojbine. Ob tem času si je marsikdo prisvojil pravice, katerih prej ni imel. Da se uredé vse gospodske pravice do podložnikov, sklical je cesar, ko so bili Benečani izgnani, takó zvano »reformacijsko komisijo«, ki je natanko določila, katere dolžnosti imajo župani, kdo ima pravico soditi, koliko je plačevati od zemljišč in koliko in kakšno tlako je delati graščinam. Nova doba se je začela za Sv. Križ, ko mu je cesar Ferdinand dne 19. januarja 1532. leta podelil mestne pravice in povzdignil prebivalce v meščane, ki so si volili svojega posebnega sodnika. Ta privilegij je potrdil Križanom »na večne čase« cesar Ferdinand leta 1533. in 1535. in napósled cesar Jožef II. leta 1781. Rodovina Thurnova, ki je počasi vse deželno-knežje pravice v Križi in okolici spravila pod svojo oblast, prodala je Sv. Križ leta 1605. grofu Hermanu Attems. Njega sin Friderik je dal sezidati v Sv. Križi cerkev

in kapucinski samostan; med prvimi redovniki se odlikuje Ivan Krstnik od Križa (a s. Cruce), slovčerkven govornik in slovenski pisatelj, ki je od leta 1691. do 1707. izdal pet zvezkov slovenskih ogovorov in propovedij pod latinskimi naslovom „Sacrum promptuarium“, in sicer prva dva v Benetkah, ostale tri v Ljubljani. Ko so po francoski revoluciji odpravili fevdalno ustavo in patrimonijalna sodišča, ostalo je še v Križi samostalno sodišče do leta 1842.; tedaj pa so združili ta okraj z goriškim in leta 1848. ustanovili novo sodišče v Ajdovščini. Dandanes je Sv. Križ siromašen kraj, ki šteje poleg redovnikov 250 prebivalcev. Skoro ves spis se opira na listine iz arhiva grofov Attemsov v Romansu pri Gradišči. G. pisatelj ni pojasnil samó posestvenih razmer, ampak tudi upravo, sodstvo, vojaštvo in slovstvo, iz kratka, vse strani kulturnega življenja Križanov in njih sosedov. Sosebno znači njega preiskavo to, da se primerno ozira na zemljepisno razmerje; kakó g. Rutar uporablja zemljepisna dokazila v svojih zgodovinskih razpravah sploh, to je baš vzgledno.

G. arhivar *A. Koblar* nam podaja drugikrat »Drobtinice iz furlanskih arhivov«, katere je v minulem letu nabral v nadškofijskem arhivu v Vidmu iz aktov pod naslovom „Chiese a parte Imperii“. S to zbirko, ki ima mnogo zanesljivega gradiva za cerkveno zgodovino Kranjske, sósebno za 15. in znameniti 16. vek, želi g. Koblar ustreči mnogim kranjskim duhovnikom, ki opisujejo zgodovino fará, v katerih službujejo. Kakor podatki Valvasorjevi, takó nedostatni so Hitzingerjevi zapiski kranjskih fará; prvi našteva mnogo župnikov po kranjski deželi, a pristavljene letnice so nedostatne, semtertjã celo neresnične; mnogokrat je zmedena vsa njih vrsta. Vse to se lahko popravi s Koblarjevimi drobtinami, ki so nabrane iz izvirnih listin. Mnogi podatki sezajo v 13. stoletje, n. pr. Bela Cerkev 1287., Cerklje 1289., Kamnik 1275., Moravče 1286., kar priča o starodavnosti teh fará. Zlasti bogati so viri za Kamnik, Kranj, Mengeš, Moravče, Novo Mesto in Ljubljano.

Zanimljivi podatki dopolnjujejo Vrhovčevo zgodovino v članku »Novo Mesto«. Tu se navajajo važne pravice naddijakonov in imena mnogih novomeških kanonikov in prostov; med poslednjimi Germanik grof. pl. Thurn, ki je dobil od papeža Klementa dné 15. novembra 1673. leta pravico pontifikalij, da smé on in njega nasledniki nositi mitro, palico, prstan, sandalije itd. v kolegijati cerkvi, takisto v drugih cerkvah pri slovesni maši in blagoslavljanju cerkve in njih opravo. Na stráni 35. beremo, kakó so se v 16. stoletji izobraževali bogoslovci. Za zgodovino umetnega stavbarstva na Kranjskem je sósebno važna beležka na stráni 42., ki nam naznanja, da se je zidala gotška cerkev na Krtini pri Dobu leta 1492. Po tem je móči presoditi tudi starost drugih enakih staveb. Najzanimljivejši so podatki iz dóbe

nepotstva in luteranstva. Kakor drugje, takó so bile tudi na Kranjskem marsikatere župnije samó preskrbovalnice višjih duhovnikov, ki so duševno pastirstvo prepuščali nevrednim najemnikom za pičlo mezdo, samí pa uživali župne dohodke daleč od fare. Iz pisma, katero je pisal Leonard Seidel, vikar v Kamniku in naddijakon za oglejske del »Carniole« dné 12. marca 1499. leta generalnemu vikarju v Videm, vidimo, da so popuščali duhovniki svoje fare, da je bila vsa disciplina med njimi porušena (str. 47.). Še leta 1582. je moral naddijakon Polidor pl. Montagnana odstaviť novomeškega prošta, ker ni držal rezidencije (str. 77.). Te in druge napake so provzročile, da se je hitro razširilo in ukoreninilo luteranstvo po kmetih in po mestih, sôsebno po Ljubljani (str. 65.), Cerknici (str. 37.), Kamniku (str. 50.) in Idriji (str. 45.). Napósled še omenimo, da je v 13. in 14. stoletji izredno mnogo italijanskih župnikov vladalo kranjske fare. Omenjajo se: leta 1287. Montenarij v Beli Cerkvi (str. 31.), leta 1289. Vidotto v Cerkljah (str. 35.), leta 1319. Articus, Tadej de Palude in Jakob de Orsaria v Cerknici (str. 37.), leta 1341. Ivan de Garisendis v Dobrničah (str. 43.), leta 1275. Herman de Budrio v Kamniku (str. 46.) in drugi. Kdor kdáj spiše cerkveno zgodovino slovenskih dežel, postavil jo bode na vso drugo podlago, kakor so Hitzingerjevi zapiski, in ta zasluga gré neutrudnemu arhivarju A. Koblarju. Nádejemo se, da bodo že dosedanji posledki njegovega preiskovanja odpravili napake, kí se gledé na starost fará nahajajo v »Catalogus Cleri Dioecesis Labacensis«. Moravče se imenujejo že leta 1286., Polšnik leta 1491.

Napósled je še omeniti priloge v nemškem zgodovinskem oddelku »Glosarski odlomki mestnega arhiva v Ljubljani«, katero je spisal g. prof. Ž. Šorn. To delo ne pripada ravno okvirju domovinoznanstva, vendar je imenitno, ker kaže, da je poleg Pariza, Rima, Monakovega in drugih mest tudi Ljubljana shranjevala véliki srednjeveški naučni slovar, »liber glosarum«, ki je obsejal v posnetku vse vede in znanosti ter pospeševal omiko mnoga stoletja. V napomenjenih odlomkih je mnogo izrazov, katerih nima nobeden slovar. Klotz, in drugi slovarji so rabni za zláto in srebrno dóbo in dve stoletji po Kr., samó Georges v sedmi izdaji veljá tudi za tretje in četrtó stoletje. Du Cange se bavi samó s srednjeveško latinščino, a tudi on pušča tistega, ki hoče brati Corripovo Johanido, na cedilu. Zató je na 18. zboru nemških filologov na Dunaji leta 1858. g. *Haupt* predlagal, izdati »thesaurus linguae latinae«, ki bi obsejal ves jezikovni zaklad. Toda šele trideset let potem je izdal Ed. Woelflin svoj »Archiv für Lexikographie und Grammatik«, ki ima namen nabirati gradivo za ímenovani slovar. Skoro pa je spoznal, da je za táko delo glosarska literatura neizmerno vázna, da pa preseza močí posameznikove. Zató je jel Jurij Goetz v svojem »liber glos-

sarum • zbirati vse glosarje in glosarske odlomke, karkoli jih je kje dobiti, in vzpodbujati druge, da preiščejo knjižnice in arhive. Šele potem bode mogoče izdati slovar, ki ne bode obsejal samó vsega jezikovnega zaklada, ampak se tudi oziral na to, kakšnega pomena so besede pri posameznih pisateljih in kakó so se sčasoma izpremenile po pomenu. Gospod prof. Šorn razkazuje v svojem delu, kakó se v omenjeno zvrho uporabljaj glosarska literatura. Sosebno zanimljive so nastopne besede: collegiati = patre incerto geniti; dii aquili = dii inferi (črti); ebrius = ad tempus bibens ebriosus = semper multum bibens; fescennina = canticum nuptiale; frumentum = fruges (užitek) i. dr. Vse imenovane razprave so spisane na podlagi pristnih listin ali drugih nenatisnjenih izvirkov in so zató važni in dragoceni doneski za domovinoznanstvo Kranjske in drugih slovenskih dežel. Želeti je, da bi imeli naslednji slovenski deli več bralnega teksta; to je doseči, če se postavijo preiskovalni posledki nad črto, zgodovinsko gradivo pa pod črto. S tem se ustreže širšim krogom čitateljev in zajedno strokovnjakom, ki se zanimljejo za oborožbo pisateljevo. Dalje pogrešamo tudi letos starinskega spisa, ki bi z znanstvenega stališča pojasnil izkopine poslednjih let. Nádejemo se, da bode društvo srečno premagalo tudi zapreke, katere se mu delajo v arheološkem oziru.

Anton Kaspret.

LISTEK.

Andrej baron Winkler, deželni predsednik kranjski, bil je dné 7. m. m. na svojo prošnjo umirovljen in pri tej priliki odlikovan z vélikim križem Frančišek-Jožefovega reda. V okvir našega lista ne pripada razpravljati o tem, kaj je bil baron Winkler vojvodini kranjski; toda ne moremo si kaj, da bi ne poudarjali njega izrednih zaslug za vzorno slovenščino v našem deželnem zakoniku, zaslug, katere je takisto priznal prvi naš književni zavod, »Matica Slovenska«, izvolivši ga na letošnjem občem zboru za svojega častnega člana. Prečastitemu gospodu deželnemu predsedniku želimo od srca, da bi še mnogo let užival zasluženi svoj pokoj!

Psalmi. Preložil *Ivan Vesel*. V Ljubljani. Založil prelagatelj. — Tisek »Katoliške Tiskarne«. 1892. Cena glđ. 1'20 Ta knjiga, na katero sosebno opozarjamo svoje bralce, vredna je, da izpregovorimo o priliki obširneje o nji. Danes bodi samo še omenjeno, da je prevod č. g. Vesela krasno delo, kakeršnih ni mnogo v prevodni naši književnosti.

Družba sv. Mohorja razpošilja za leto 1892. nastopne knjige: I. „Jeruzalemski romar.“ Opisovanje svete dežele in svetih krajev. Po svojem opazovanju in zanesljivih virih napisal *dr. Frančišek Lampe*. Ta knjiga je, kakor pravi pisatelj, nekakšna priprava za „Zgodbe sv. pisma“, katere namerja po odborovem naročilu spisati za družbo sv. Mohorja; obseza pa tri dele: „Romanje v sveto deželo“, „Od Trsta do

Jeruzalema“ in „Jeruzalem“. Družbinim članom bo de ž njo sosebo ustreženo, zakaj pripovedovanje je gladko, poljudno in zanimljivo: česar bi pa ne vzmogla beseda sama, to pojasnjuje mnogo lepih podob, ki dajo „Jeruzalemskemu romarju“ še posebno ceno. Namen, „da bi Slovenci vsaj v duhu potovali na svete kraje, zlasti h grobu Gospododovemu,“ dosežen bo vsekakor. Drugo leto izide tega dela drugi in poslednji snopič. — 2. Šmarnice naše ljube Gospé presvetega Srca.“ Druga knjiga. Spisal *Janez Volčič*. Ta knjiga je zadnja iz plodnega peresa pokojnega pisatelja. Premišljevanja v nji se naslanjajo na premišljevanja v prvi knjigi, katero je družba od istega pisatelja z enakim naslovom izdala leta 1879. Pobožnemu ljudstvu se bo de ta lepi molitvenik brez dvojbe omilil prav takó kakor vse druge knjige Volčičeve. — 3. „Doma čí zdravnik“ po naukih in izkušnjah župnika Kueippa. Za vsakdanje potrebe našega ljudstva sestavil *Valeutin Podgorc*, duhovnik krške škofije. — 4. „Naše škodljive rastline v podobi in besedi.“ Opisal *Martin Čilenšek*, profesor na deželni gimnaziji v Ptui. I. snopič. — O teh dveh knjigah priobčimo prihodnjič posebno oceno. — 5. „Slovenske večernice za pouk in kratek čas.“ Šestinštirideseti zvezek. „Večernice“ imajo tudi letos lepo in vseskozi dobro izbrano vsebino. Književnega zgodovinarja utegne sosebo razveseliti korenita razprava iz peresa *dr. J. Sketa* „Štiridesetletno književno delovanje društva in družbe sv. Mohorja.“ V prvem delu čítamo, kakó se je ustanovilo društvo sv. Mohorja, ki se je leta 1860. izpremenilo v družbo sv. Mohorja; v drugem delu vidimo pregled udov in razposlanih knjig, ki je prelepa slika ne samó o razvoji družbe sv. Mohorja nego v obče našega kulturnega napredovanja — v 40 letih je bilo skupaj 693.861 udov, ki so prejeli 4.104.274 knjig! V tretjem poglavju pa so navedene vse knjige in sesavki, kar jih je bilo izdanih po društvu in družbi sv. Mohorja. — Kot drugi članek beremo gospé *Pavline Pajkove* lepo poučno povest „Najgotovješa dota“. zajeto iz kmetskega življenja, potem pa pripoveduje g. prof. *Ivan Vrhovec* mično, kakor mu je dano, „Kakó se potuje po Afriki“, oziroma govori o Stanleyi. Lično povestico je priobčil *A. Koder* pod naslovom „Brat Evtahij“, prof. *Fr. Hubad* pa podaja nekatere zanimljive „Črtice iz francoskih bojov na Koroškem leta 1813.“ Prijetno se bere *Barletov* spis „Nekoliko črtic iz življenja starega Zelničá“, sosebo hvalno pa nam je omenjati razprave „Andrej Turjaški, karlovški general in glasoviti junak,“ katero je spisal prof. *J. Steklasa*. Spis je tem umestnejši, ker bo de prihodnje leto baš tristo let, odkar je slavni naš rojak premagal Turke pred Siskom. Končno beremo še národno pravljico iz peresa *J. Kržišnika* in nekatere kratkočasnice, katere je nabral *Anton Brezovnik*. Žal, da ni dovolj poskrbeno za pesniški del te sicer takó lepe knjižice — jedna pesem („Plainski kosci“, zložil *Mih. Opeka*) zdi se nam venderle pre malo! — 6. Koledar Družbe sv. Mohorja za navadno leto 1893. prinaša poleg navadnih koledarskih stvari lepo pesem na čast papežu Leonu XIII. v proslavo njega petindvajsetletnega škofovanja (zložil *M. Opeka*); *J. Vrhovec* opisuje Kristofa Kolumba, *Ivan Navratil* nadaljuje svoj mični spis iz lanskega leta „Kako sem prvič potoval na Dunaj, in Dunajsko mesto“ (poleg načrta 10 slik), *Fr. Radinski* priobčuje pravljico „Zlati orehi“, *dr. Anton Medved* točen životopis „rdečega papeža“, slovanskega kardinala Miecislava Ledochovskega, *J. Barle* pripoveduje v zanimljivem članku o praški in zagrebški razstavi, in *Ivan Steklasa* podaja povestico „Bog ne zapušča sirot“. Dalje čítamo životopis pokojne pesnice s Bonaventure Suhač, spisal *M. S.*, „Razgled po katoliških misijonih“, spisal *dr. Ivan Kržižanič*, poučno razpravo „Solčnica — prekristna rastlina“, spisal *M. Čilenšek*, dve črtici *Fr. Praprotnika*, „Kakó pokončevati drevesne ušice“ in „Ali se naj sadje meri ali tehta pri prodaji“, potem „Črtice o zadnji ljudski štetvi“, *Lapujnetov* članek o slovenskih posojilnicah leta 1891., „Razgled po svetu“ iz peresa urednika *F. Haderlapa* in končno ne-

katere kratkočasnice. Razven že omenjene pesmi na čast Leonu XIII. prinaša Koledar še dve pesmi (zložila *Podkorenčqn* in *A. Medved*). V družbinem oglasniku čitamo, da se je letos število društvnikov povečalo za 5856 članov, da šteje torej letos 57.703 društvnikov proti — 785 udom iz leta 1852.!

Za leto 1893. pripravlja odbor te-le knjige: 1. „Jeruzalemski romar“, II. snopič, spisal *dr. Fr. Lampe*; 2. „Življenja srečen pot“, spisal *A. M. Stomšek*; 3. „Kitajci in Japonci“, spisal *Josip Starč*; 4. „Naše škodljive rastline v besedi in podobi“, II. snopič, spisal *M. Cilenšek*; 5. „Slovenske večernice za a pouk in kratak čas“ z večjo povestjo „Na krivih potih“ iz peresa *Fr. Žalskega* in 6. „Koledar za navadno leto 1894.“ — Da si odbor lože pridobiva rabnih spisov, razpisuje tudi za leto 1893. nastopna darila: a) dvestoindeset goldinarjev za šest krajših iz virnih povestic, vsaki po 35 gl., ki obseza vsaj pol tiskane pôle; b) stoinštirideset goldinarjev za štiri poučne spise razne vsebine, vsakemu po 35 gl. v obsegu pol tiskane pôle. Rokopisi naj se družbinemu tajniku (prof. Ivanu Hutterju) pošiljajo do dne 1. vélikega travna 1893. leta brez podpisanega imena; pisatelj naj svoje ime razločno zapiše na poseben zapečaten listič, v katerem naj zajedno naznani, ali želi rokopis, ako ne bode obdarovan ali vzprejes, nazaj ali ne. Prisojeva darila se izplačajo na god sv. Mohorja dne 12. malega srpana 1893. leta.

Janez Cigler, slovenski pisatelj. V spomin stoletnice njegovega rojstva spisal *Ivan Vrhovnik*, župnik trnovski v Ljubljani. S tremi podobami. V Ljubljani. Izdala in založila »Družba sv. Cirila in Metoda.« 1892. 56 strani. — Že ko je naš list priobčil spis o Ciglerji iz peresa g. Harambaše, omenili smo, da pripravlja č. g. Vrhovnik posebno kujžico o tem znamenitem pisatelji slovenskem. Njega knjižica je res lépo delo, za katero smo takisto hvaležni g. pisatelju kakor »Družbi sv. Cirila in Metoda.« Vsa tvarina je razdeljena v ta-le poglavja: I. Ciglerjevo življenje. II. Cigler duhovnik. III. Ciglerjev značaj. IV. Cigler slovenski rodoljub. V. Cigler slovenski pisatelj (Ciglerjeve pesmi. — Ciglerjeve povesti. — Cigler nabožni pisatelj. — Cigler sodrudnik »Novicam« in »Drobnticam.« — Ciglerjeva slovstvena ostalina). Jezik je vseskozi pravilen in gladek, vsebina pa toli zanimljiva, da je bode izvestno vesel vsakdo, bodisi, da išče zabave, bodisi, da se hoče natančneje poučiti o Ciglerjevem književnem delovanji. Tri lepó izvedene slike nam kažejo obraz Ciglerjev, posnet po jedini še ohranjeni daguerotipiji, Ciglerjev rojstveni dom v Vódmatu in končno njega nagrobni spomenik na pokopališči višnjegorskem. — Slovensko občinstvo naj drage volje podpira plemeniti trud naše »Družbe sv. Cirila in Metoda« tudi kar se tiče nje književnega delovanja; saj nam podaja zgolj izbrano berilo, in mimo tega je cena nje knjigam takó nizka, da res že ne more biti nižja. Pričujoči osmi zvezek stane vezan 20 kr., 100 vezaniz izvodov skupaj pa stane 15 gl.

Spomini na znamenite može slovenske. Tržaška »Edinost« je nedavno priobčila precejšnjo vrsto podlistkov, v katerih je g. *Vatroslav Holz* v abecednem redu na podlagi svojega berila v tržaški »Slovanski čitalnici« opisal 32 že pokojnih znamenitih móž slovenskih. Te listke je sedaj gosp. pisatelj zbral v lično knjižico. V uvodu pripoveduje, da se je v poslednjem desetletji, kar potuje križem domovine, seznanil malone z vsemi znamenitimi možmi slovenskimi in z marsikaterim prebil zanimljive dogodke, ki doslej še niso prišli v javnost; v spisu sploh podaja zgolj nekatere označujoče poteze iz življenja dotičnih móž. Kujžica obseza marsikaj zanimljivih podrobnostij, po nekod važnih za književnega zgodovinarja, in se bere jako prijetno; žal, da je malone že pošla. Posamični odtiski bi se utegnili še dobiti pri g. Maksu Cotiči, uredniku »Edinosti« v Trstu.

Dijaški koledar za navadno leto 1893. II. letnik. Izdala in založila »Národna Tiskarna«. — Ta koledar, čegar prvi letnik se je že močno omilil našim dijakom, urejen je prav takó kakor lauski, samó da mu je oblika nekoliko manjša in zató dosti prikladnejša. Poleg navadnih koledarskih stvari prinaša »Dijaški koledar« životopis pokojnega Cegnarja z lepó izvédeno podobo in kratek pregled slovenske književnosti od najstarejših časov do današnjih dni. Prepričani smo, da naši dijaki radi posežejo po tem domačem koledarji, nikar da bi si kupovali podobnih nemških knjižic. Lično vezan izvod se dobiva po 60 kr. po vseh knjigarnah.

Maksimilijan I., cesar mehikanski. Slovenskemu ljudstvu spisal *Fr. Nedeljko*. V Ljubljani. Založil J. Giontini. 1892. Cena 20 kr., po pošti 3 kr. več. — Knjižica se opira na zanesljive zgodovinske vire in podaja zató verno sliko ónih bojev, ki so razdevali novoustanovljeno mehikansko cesarstvo. Pridobiti si utegne dôkaj prijateljev, zlasti ker je minilo letos baš petindvajset let od smrti Maksimilijanove.

Slovensko gledališče. Kakor smo že poročali, odprlo se je novo deželno gledališče ljubljansko dné 29. kimovca s slavnostno slovensko predstavo, ki je obsezala uverturo iz Gliukove opere »Ruslan in Ljudmila«, slavnostni prolog (zložil *A. Funtek*), prelepo alegorijo (po načrtu *J. Šubica*) in tragedijo v petih dejanjih, »Veroniko Deseniško«, katero je po Jurčičevem izvorniku za gledališče predelal *Ig. Borštnik*. K tej prvi predstavi se je zbralo mnogo odličnega občinstva slovenskega, prišli pa so tudi odposlanci češkega národnega gledališča (g. ravnatelj *Šubert*, g. *Pecold* in član g. *Kolár*), in takisto so odposlali Hrvatje odličnega zastopnika (g. prof. *J. Pavarida*). Ker bi bil podrobnejši opis vse predstave že nekamo zakesnel, zadoščaj samó nekaj besed o »Veroniki Deseniški.« Jurčič je spisal svoje delo na smrtni postelji, zató je njega tragedija le proizvod prve roke, katerega bi bil izvestno kesneje še korenito predelal. V Borštnikovi drami zapažamo večšo roko, žal, da se je g. pisatelj več oziral na efektne prizore nego na logiško razporedbo in logiški razvoj. Zlasti zije velika prazuina med četrtim in poslednjim dejanjem; nekoliko pa tudi pogrešamo jasno narisanih značajev (primeri Veronika sámó, ki je malone neverjetna zmes častihlepnosti in ljubezni do malovrednega soproga in domovine — za herojinjo, kakeršno je menda hotel ustvariti gosp. Borštnik, zdí se nam tak značaj venderle preoskromen). Jurčič se nam vidi po nekod dosti srečnejši (glej v prvem dejanju poslednji prizor, kjer Veronika odhaja, in pri Borštniku povest o ónem pismu, katero sluša Veronika takó lahkoverno, da se précej vrže Frideriku v naročaj); takisto je pri Jurčiči óni prizor, ko prihaja Veronika h grofu Hermanu, da prosi za svojega soproga, utemeljen psihološko takó dobro, da ne vemo, zakaj ga je g. Borštnik izpustil. Vender pa ne zanikavamo, da je v Borštnikovi tragediji izpremenjeno marsikaj, kar ji ni na škodo (primeri značaj Soteščanov, Vukašinov, tudi Hermanov). Friderik nas pa ne ogreva ni v izvorniku ni v predelavi, kakor nas sploh ne morejo ogrevati takšni slabotniki. Ako bi se bil Friderik poročil skrivaj, to bi se mu oprostilo, če bi se pozneje kot pristen junak upiral slovesu od zakonite svoje žene in se umeknil le kruti sili. — Igralo se je v obče dobro, zlasti gospá *Borštnikova* je bila kot Veronika resnično izborna. Prijali so nam tudi gg. *Borštnik*, *Sržen*, *Davilo* in *Perdan*, nikakor pa ne g. *Verovšek*, čegar grof Herman je bil zgolj karikatura. O drugih igralcih, se posebno o ónih klasiških treh vitezih, niti ni vredno, da bi govorili. — Omenimo še, da so razni slovanski listi jako simpatiško pozdravljali otvoritev novega gledališča in da so nekateri tudi priobčili večja izvestja o otvoritveni predstavi.

Ostali gledališki dnevi so prinesli zgolj reprize, o katerih smo govorili že v minulih gledaliških dôbi; zató jih samó navajamo. Poleg reprize »Veronike Deseniške« dné 30. kimovca so se predstavljale meseca vinotoka nastopne igre: dné 3. vinotoka veselo-

igra »Medved snubač« in opera »V vodnjaku«, dné 9. vinotoka veseloigra »Diletantje«, dné 12. vinotoka drama »Nora«, dné 15. vinotoka veseloigra »Vragovi zapiski«, dné 23. vinotoka burka »Bratranec« in opereta »Mornarji na krov« in dné 23. vinotoka igrokaz »Revček Andrejček« (na čast kamniškim gostom, došlim s posebnim vlakom); dné 26. vinotoka pa je priredil slavni češki goslar, komorni virtuoz *Fr. Ondříček*, koncert, med katerim se je predstavljala tudi veseloigra »Kdor se poslednji smeje«. — Izmed vseh teh navedenih dramatiških iger je izrecno pohvaliti samó »Noro«, »Vragove zapiske«, »Bratranca« in »Revčka Andrejčka«; pri drugih smo opažali stari nedostatek, da posamični igralci ne znajo svojih nalog; zopet druge igre pa so slabotni proizvodi, katere bi bilo najbolje stalno odstaviti z repertoarja (primeri igre »Medved snubač«, »Diletantje« in »Kdor se poslednji smeje!«) Kar se tiče opere in operete, naglašamo sóseбно veselo, da si je Dramatično društvo pridobilo izvrstnega pevca in igralca g. *Fediczkowskega*. Gospod *Fediczkowski* ima lep glas, zlasti v višjih partijah, mimo tega je izredno priden, čemur najlepši dokaz je to, da se je v razmerno kratkem času že dobro priučil slovenščini (rodom je namreč Poljak). Drugi novoangažirani pevec, tenorist g. *Dostal*, pa, žal, ni upravičil nadej Dramatičnega društva, in zató mu je moralo društvo odpovedati précej po prvem nastopu. Tenorske partije prevzame, kakor čujemo, začasno g. *Pavšek*. — Splošni vtisek minulega meseca je takšen, da utegne Dramatično društvo dobro uspevati v novem gledališču, ako bode skrbno izbiralo repertoar in ako se bodo njega igralci resno bavili z dramatiško umetnostjo ter se vendar že otreli ónega diletantstva, katerega bi v deželnem gledališču nikakor ne smelo biti. Baš pri nekaterih predstavah so pokazali, da vzmorejo dosti, ako le hočejo! — Dné 29. vinotoka se je še predstavljala novost »Pokojni Toupinel«, o kateri pa izpregovorimo šele prihodnjé.

Obči zbor „Glasbene Matice“ je bil dné 1. vinotoka. Predsednik g. *Fr. Ravnikar* se je spominjal vselega napredka »Glasbene Matice« v minulem društvenem letu in nató izročil besedo tajniku g. *Jožefu Paternosteru*, iz čegar obširnega poročila navajamo te-le podatke: Novoizvoljeni lauski odbor se je v desetih sejah posvetoval o društvenih in šolskih stvaréh. Za moški zbor se je posrečilo g. šolskemu nadzorniku, *Ivanu Vencajzu*, pridobiti izbornega pevovodjo g. *M. Hubada*; takisto gré g. Vencajzu zaslug, da se je ustanovil ženski pevski zbor. V minulem letu je priredilo društvo dva vélika in tri manjše koncerte. Na meduárodno glasbeno in gledališko razstavo dunajsko je poslala »Glasbena Matica« vsa svoja glasbena dela od leta 1873. do vštetega leta 1891., mimo njih grafiški izkaz članov in učencev, pravila in učne načrte. Za leto 1891/92. so se izdale tri skladbe za klavir: »Kje so moje rožice«, fantazija, zložil p. *H. Sattner*, »Zagorska«, koncertna fantazija, zložil *A. Foerster*, in »Rapsodija na slovenske národne pesmi«, zložil *K. Hoffmeister*.¹⁾ Društvo je šteló 544 članov (506 podpornikov, 34 ustanovnikov, 4 častne člane). Umrla sta V. Valenta in dr. *Fr. Gross*. Učencev je bilo 282; v klavirji se jih je poučevalo 181, v goslih 54 in v petji 112. Podpore so znašale 2000 gld. — Blagajnik g. *Ivan Krulec* je poročal o dohodkih in troških minulega leta. Dohodki so znašali 8011.86 gld., troški 8222.57 gld., torej je ostanka v blagajnici 389.29 gld. Proračun za leto 1892./93. kaže dohodkov 4609.29 gld., troškov 6194 gld., torej je nedostatika 1584.29 gld., ki se pokrije s podporo vlade, deželnega zbora, mestnega zbora in kranjske hranilnice. — Tajniku in blagajniku se na predlog g. Ravnikarja izreče zahvala; za računsko pregledovalca se izvolita gg. *Zagorjan* in *Vizjak*. V novi odbor se izvolijo gg.: *A. Bartel*, dr. *A. Ferjančič*, *A. Foerster*, dr. *M. Hudnik*, *Ivan Krulec*, *J. Paternoster*, dr. *L. Požar*, *Fr. Ravnikar* (predsednik), *A. Svetek*, *Ig.*

1) O teh skladbah priobčimo prihodnjé posebno oceno.

Valentinčič, I. Vencajz in A. Žumer (ljubljski odborniki), *D. Fajgelj, S. Gregorčič, A. Starec, M. Šušteršič in J. Žirovnik* (zunanji odborniki). Nekovemu predlogu, da bi se izvolil še jeden šolski nadzornik, odgovoril je obči zbor najprimerneje takó, da je na predlog g. *Svetka* izrekel dosedanjemu nadzorniku, g. svetovalcu Ivanu Vencajzu, svojo posebno zahvalo za njega izredno trudoljubivo poslovanje.

Pevski zbor „Glasbene Matice“ je imel dné 27. kimovca svoj obči zbor, na katerem je tajnik, g. prof. *A. Štritof* poročal o društvenem delovanju. Zbor je štel koncem minulega društvenega leta 37 pevk in 64 pevcev ter je priredil v poldrugem letu od svoje ustanovitve pet koncertov, na katerih je izvétel 28 skladeb, in sicer 19 slovanskih (14 slovenskih in 5 čeških), 9 inorodnih. Dohodkov so prinesli ti koncerti 1126 gld., troškov je bilo 412 gld., torej ostaja dobička 684 gld. Leta 1892./93. priredi pevski zbor tri vélike koncerte, prvega v adventu, drugega pred pustom in tretjega v postu. Na vzporedu prvega koncerta so poleg drugega te-le točke: *Zdenko Fibich*, »Pomladna romanca« (moški zbor z vélikim orkestrom), *A. Nedvčel*, »Nazaj v planinski raj« (mešan zbor), *A. Foerster*, »Samo« (moški zbor) in *K. Weiss*, »Triumfator« (moški zbor z vélikim orkestrom). Drugi koncert bode obsejal zgolj národne pesmi slovenske, na tretjem pa se bode izvajal Dvořakov oratorij »Stabat mater.« — V odboru pevskega zbora so gg.: *I. Vencajz* (predsednik), *M. Hubad* (pevovodja), *A. Razinger* (pevovodje namestnik), *A. Štritof* (tajnik), *A. Petrovčič* (arhivar) in *dr. M. Hudnik* (reditelj).

Glasbene novice. Dné 14. kimovca je odšel *Anton Dvořak* v Novi Jork, da prevzame ravnateljstvo ondotnega národnega konservatorija. Za svetovne razstave v Chicagu bode prirejal koncerte, kjer se bodo proizvajale njegove skladbe. Sedaj je dovršil svoje najnoveše delo »Te Deum« za mešan zbor in orkester, ki se bode prvič pel v Novem Jorku pod osebnim vodstvom skladateljevim. — Národna češka opera je dobila poziv, da bi za svetovne razstave gostovala v Chicagu in izvajala opere Dvořakove in Smětanove ondu, v Novem Jorku in še štirih drugih ameriških mestih. Dotična pogajanja se še vrše. — Dediči Friderika Smětane so prodali svojinsko pravico do opere »Prodana nevesta« brnskemu gledališkemu ravnatelju *Adolfu Baumannu* za vse evropske in ameriške dežele razven ónih mest, kjer je bila že uprizorjena, in mesta dunajskega. Takisto si je pridobil *Baumann* prvo uprizorno pravico do oper »*Dalibor*« in »*Hubička*«. Gledališča, ki bi hotela uprizoriti rečene opere, morajo se torej obrniti do novega lastnika. — V praškem gledališči se je igrala dné 11. m. m. najnovejša opera Čajkovskega »*Pikovaja dama*« ob navzočnosti skladateljevi in je sijajno uspela. Navdušeno občinstvo je Čajkovskega 36krat poklicalo na oder. — Kakó prodira slovanska glasba po Dunaji, vidi se iz razglasov, katere prihčujejo različni koncertni zavodi za letošnje dóbo. V filharmoniškimi koncertih sta postavljeni na vpored *Fibichova* uvertura »*Noč na Karlstinu*« in iz *Fr. Smětanovih* simfoniških skladeb »*Iz čeških logov in gajev*« četrta številka »*Moja domovina*«; komornoglasbeni družbi *Rosé* in *Helmesberger* pa imata na vzporedu kvartete Smětanove, Dvořakove in Čajkovskega. — *Slavjanski* bode s svojo družbo koncentiral po Avstriji, Nemčiji i. t. d. ter pojde na povabilo prihodnje leto na svetovno razstavo v Chicagu, kjer priredi sto koncertov ruskih pesmij.

Operni pevec J. K. Tertnik je dné 18. m. m. prvič nastopil v manheimskem dvornem in národnem gledališči ter v Verdijeve »*Trubadurji*« dosegel uspeh, na kakeršnega je lahko ponosen. Kritika je sicer pogrjala nekatere nedostatke, kakeršni se končno pojavljajo pri vsakem začetniku, vender je priznala, jednoglasno, da ima g. Tertnik lep, velik glas, ki se brez napore dviga do slavnega C. Občinstvo je našega rojaka čestokrat poklicalo na oder, in slovečo stredo je moral ponoviti. Vse kaže, da ima g. Tertnik lepo bodočnost, za katero mu lahko častitamo.

„Matica Hrvaška“ je razposlala svojim članom izvestje za upravno dóbo 1891. Ker je naš list itak v posebnem »Pismu iz Zagreba« nadrobneje poročal o delovanji tega odličnega književnega zavoda, bodi omenjeno danes samó to, da se začnú »Matičine« knjige za leto 1892. razpošiljati okolo Božiča, in sicer vsaka v 9000 izvodih. Člani naj pravočasno poverjenikom plačajo svoje doneske, da ne ostane kdo brez knjig, kakor že v minulih dveh letih. Poverjenik za Ljubljano je č. g. kurat *Anton Žlogar*.

U zatišju. Prejeli smo izredno lepo knjižico, v kateri je pesnik *Josip Milaković*, učitelj na učiteljski šoli v Sarajevu, zbral razne svoje pesmi od leta 1830.—1892. Iz večine so bile že priobčene v različnih listih, in o jednom oddelku (»Iz uvela lišča«) smo imeli priliko govoriti že lani. Vse pesmi so razdeljene v te-le skupine: »Dragoj«, »Iz uvela lišča«, »Tugaljke«, »Sonetni vijenac« in »Razne pjesme«, končno pa čitamo nekatere prevode iz češke poezije. V uglajeni pesniški obliki podaja pesnik lepe misli, ki po nekod čudovito pretresajo bralca. Izmed najlepših imenujemo pesmi »Zaspala je«, »Za uvijek«, »Veni, veni, milo cv'jeće«, »Svadbene haljine« in »Ti si za taj s'vjet umrla«. Kdor ljubi lepo knjigo hrvaško, njemu bodi Milakovičeva zbirka toplo priporočena. Dobiva se pri Spindlerji in Loeschnerji v Sarajevu, takisto v »knjižari Dioničke tiskare« v Zagrebu. Cena 90 kr., po pošti 95 kr.

Prijevodna beletristika u Srbá od god. 1777.—1847. Pod tem naslovom je priobčeval književnik *Nikola Andrić* v zagrebškem »Vienci« obširnejšo književno studijo, ki je sedaj izšla tudi v posebni knjigi. Duhovita in točna razprava je vzbudila mnogo pozornosti in hvale takó pri Hrvatih kakor pri Srbih, kar je zadnje čase, ko iz nova opažamo srdit prepir med glasili obeh bratskih narodov, vsekakor veljavno priporočilo. Dobiva se po 40 kr. v knjižari Dioničke tiskare v Zagrebu.

Grof Lev Tolstoj slavi letos štiridesetletnico svojega pisateljskega delovanja. L. 1852. je namreč v ružanski knjigi »Sovremennik« brezimno izšla njega »Povest mojega detinstva«, ki je vzbudila občo pozornost. Dolstojevskij je takrat iz Semipalatinska pisal svojemu znanцу, naj mu vsekakor poroči, kdo je nje pisatelj. — Tolstoj je častni član društva ljubiteljev ruske književnosti, in temu gré najprej skrb, da poslaví jednega največjih pisateljev sedanje dóbe.

„Hrvatska Zora“ se imenuje nov politiški tednik, ki izhaja vsak četrtek v Chicagu. Poleg ameriških stvari prinaša novice iz Hrvaškega, ozira se pa kolikor tol iko tudi na naše kraje. Za Evropo stane vsetno 8 gld.

Listnica. M. S. Ne! — Tobija. Jako nam je žal, da Vam ne moremo ustreči. — T. na D. O takšnih verzih je škoda vsake besede, saj itak vse nič ne izdá. — Kazimir. „Hudournica“ je še nezrela; morda nam pošljete kdaj kaj boljšega. — P—I. Naznanite nam svoj naslov! — ρ. Stihí so gladki, vsebina pa je prenavadna. Izvestne nadarjenosti Vam vendar ne odrekamo.

„Ljubljanski Zvon“

Izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter stoji vse leto 4 gld. 60 kr., pol leta 2 gld. 30., četr leta 1 gld. 15 kr.

Za vse neavstrijske dežele po 5 gld. 60 kr. na leto.

Posamezni zvezki se dobivajo po 40 kr.

Izdajatelj **Janko Kersnik**. — Odgovorni urednik **dr. Ivan Tavčar**.
Upravništvo »Národna Tiskarna« Kongresni trg št. 12. v Ljubljani.

Tiska »Národna Tiskarna« v Ljubljani.